

In alle soorten en maatjes: Sociale steun voorkomt uithuisplaatsing?!

Ineke Glissenaar

Ontwikkelaar 'Voorkomen uithuisplaatsing door het versterken van gezinnen en hun omgeving'

December 2021

Onder-
steunings-
team

ZORG
SAMEN STEEDS BETER
VOOR DE
JEUGD

Voorwoord

In het leven van ieder mens zijn er rode draden die hem of haar drijven. Die van mij? Steun bieden en krijgen. Dat doe en deed en krijg en kreeg ik niet alleen gewoon als Ineke. Daar heb ik ook mijn vak van gemaakt. Wie is belangrijk voor of met wat en hoe dan? En vooral in die volgorde! Ik kan ze noemen, jij ook? Ik geniet van de warmte, waarde en herinneringen. En kijk reikhalzend uit wat de toekomst brengt.

Het was die context waardoor ik in het Ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd (OZJ) koos voor het ontwikkelthema 'Voorkomen van uithuisplaatsingen door versterken van gezinnen en hun omgeving'. Dat paste als een heerlijke oude jas waar ik liefst nieuwe lappen aan toe wilde voegen! Waarbij zowel ik als anderen van elkaar hebben geleerd, vernieuwd en verbeterd. Zo was ik erg benieuwd om te ontdekken of ook anderen het belang zagen van de beschermende factor sociale steun in ieders leven. En zeker in gezinnen waar uithuisplaatsing is of wordt overwogen.

Hoe heb ik dat aangepakt? De opdracht was begin 2019: bied ondersteuning aan jeugdhulpregio's die zich hebben opgegeven voor het thema 'voorkomen van uithuisplaatsing'. In aanvang was de vraag van hen -professionals van gemeenten of instellingen- niet duidelijk. In eerste instantie heb ik die verhelderd. Vervolgens verleende ik stut en steun om bijvoorbeeld onderling leren te stimuleren en betrok daar het cliëntperspectief bij. Ook werkte ik met de **leercirkel** om leertuinen te ontwikkelen. Soms waren daarbij inspiratiebijeekommen nodig om eerst bewustzijn

te vergroten. Met diverse landelijke of regionale groepen 'ontwierpen' we hoe sociale steun van welk soort voor wie ook lokaal en regionaal is te bevorderen.

Al deze inzet en ervaringen opgeteld, maakt dat ik meer en meer merkte dat dit onderwerp allerlei lagen heeft die niet bij iedereen bekend zijn. Er is ook al veel over gepubliceerd. Maar ondanks alle goede bedoelingen, is echter niet duidelijk wat de positieve en negatieve effecten zijn en hoe zaken anders of beter kunnen worden aangepakt.

Vandaar deze publicatie: het weten en handelen bijeen brengen, met nieuwe ideeën, inspiratie en voorgestelde verbeteringen. Om juist jeugdigen en opvoeders zelf en hun (in)formele ondersteuners perspectief te geven op met wie wat wanneer en hoe te kunnen doen. Vaak ook verteld door henzelf: jongeren en volwassenen, in tekst, beeld of geluid. Met toevoeging van wetenschappelijke inzichten, tips en adviezen. En tot slot de toets in hoeverre deze inzet bijdraagt aan de noodzakelijke paradigmaverschuivingen, te weten:

1. het versterken van de regie en positie van opvoeders en de focus op hen als primair verantwoordelijken,
2. nieuwe kijk op kwetsbaarheid,
3. denken en handelen vanuit het alledaagse en toevoegen in plaats van overnemen en
4. welke oude wijn in nieuwe zakken gegoten kan worden. De toets laat ik bij de lezer, opdat ook deze publicatie aanzet om met de betrokkenen te komen tot paradigmaverschuivingen.

'Niemand heeft mij ooit de vraag gesteld wie voor mij belangrijk is geweest in mijn leven. Ik weet ook niet of ik daar gelijk antwoord op had kunnen geven.'

Want daar ligt de sleutel: naar elkaar omkijken en sociale steun bieden. Ik word daar iedere dag weer blij van en het motiveert mij om dat steuntje in verschillende vormen te blijven bijdragen. Gewoon omdat het fijn is voor iedereen! Mede met dank aan de vele 'maatjes van alle soorten' die ik onderweg heb leren kennen, van heb geleerd en bijdroegen aan deze publicatie.

Veel lees-, kijk- en luisterplezier,

Ineke Glissenaar

Ontwikkelaar 'Voorkomen uithuisplaatsing door versterken van gezinnen en hun omgeving' binnen het OZJ.

Inleiding

Sociale steun is belangrijker dan het lijkt in relatie tot het voorkomen van uithuisplaatsingen van jeugdigen. (Re)Activeer en geef meer positie aan sociale steun (-ers).

‘De mens is een sociaal dier, hij is niet gemaakt om alleen te leven’. Deze uitspraak van de Griekse filosoof Aristoteles dateert al van vóór de Christelijke jaartelling en wordt vaak aangehaald. Met reden, want hij refereert aan de universele waarde die ten grondslag ligt aan de behoefte aan verbondenheid, steun geven en -ontvangen, tot een ‘groep’ behoren, je identiteit daaraan ontleen, weten dat je er mag zijn, gezien worden en er toe doen.

Welke omschrijving je ook geeft aan support, steunfiguren, natuurlijke hulpbronnen, mentor, vertrouwde anderen of je maatje, ze beantwoorden allen aan de universele behoefte om deel uit te maken van het leven met anderen. Eén op één of in collectief verband. Het is alledaags, heel normaal en voor velen niet zo bijzonder als het lijkt. We staan er vaak niet bij stil, we doen het gewoon. In ons gezin (van herkomst), familie, op school, in de buurt, bij de vereniging en dergelijke. Voor het gemak noem ik het sociale steun.

Activeren en positie geven

Deze publicatie beschrijft wat er op het brede gebied van sociale steun gebeurt. Zowel door burgers als professionals. En wat daarbij effectief, wetenschappelijk onderbouwd is of aandacht vraagt. En of en hoe we daar beleidsmatig en in de praktijk beter of meer aan (kunnen) bijdragen, zodat noodzakelijke paradigmaverschuivingen om jeugdigen prettig

en fijn te laten opgroeien meer tot bloei komen en minder jeugdigen elders dan thuis verblijven. Dit document omvat niet alles wat al bedacht is of wordt uitgevoerd. Dat is onmogelijk, want er is gelukkig veel en daar wordt ook naar verwezen. Het is bedoeld om vanuit het perspectief van jeugdigen en hun ouders te doorgronden hoe belangrijk alledaagse steun is. Juist voor hen die vanwege het doormaken van een opeenstapeling van nadelige jeugdervaringen meer kans lopen om juist in de vicieuze cirkel op veel leefgebieden omlaag te raken.

Leeswijzer

De opbouw van deze publicatie is als een zandloper. Die blijvend stroomt en actief is als iemand die omdraait, de beste korreltjes als eerste laat doorstromen, laat landen en bewaart. Totdat iemand er weer beweging in brengt, de looper omdraait en bewust de activiteit ter verbetering start of juist op gang houdt. Die iemand kan iedereen zijn, met hier de knipoo naar de gewenste mindshift onder professionals met name in het welzijnswerk en de jeugdzorg. In de mooie woorden van Marjan de Lange uitgesproken op het Congres ‘Alle kinderen wonen thuis?!, gezinsgericht werken in de jeugdhulp’ op 29 november 2021, laat 1. een ieder oprecht luisteren, 2. de ander ontschuldigen en 3. ontzorgen. In die volgorde waarbij de professionals de eerste twee punten als geen ander beheersen en dan kijken waarop ontzorgd kan worden door het bieden van gerichte steun en toegespitst op de hulpvraag van de vrager(s).

a. Ons potentieel, verschijningsvormen en niveaus: door WIE

In Nederland hebben we een rijk potentieel aan sociale steungevers, namelijk 17,5 miljoen mensen. Zij vormen

het bovenste deel van de zandloper. Trek daar de jongste kinderen vanaf die zich nog niet bewust inzetten, dan is er nog steeds een immense groep mensen die voor elkaar iets kunnen betekenen. Ze zijn in de basis de belangrijkste mensen in het leven van een ieder. Zij bieden op verschillende niveaus sociale steun, variërend van heel alledaags en nabij als in verschillende rollen nabij en door in aanvang onbekende (in)formele steunfiguren. Ook die passeren de revue. Het geven of ontvangen van sociale steun kent ook vele verschijningsvormen. Er zijn grofweg vier soorten, zowel individueel als in groepsverband die we met voorbeelden beschrijven.

Ons potentieel biedt gegeven hun eigen levensfase steun aan meerdere generaties: eigen (schoon)ouders, hun kinderen en anderen in hun omgeving. Met mogelijk overbelasting als gevolg waardoor (mede-)opvoedrollen en -taken in de knel komen. Dat geldt ook meer dan gedacht voor jonge sociale steuners, een groep die meer aandacht verdient.

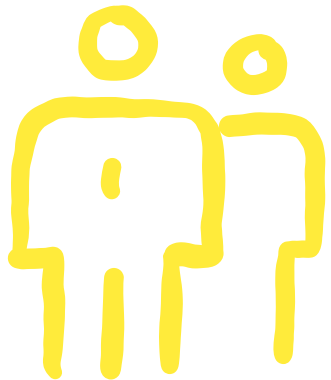
b. Voor WIE

Vervolgens is in het bovenste smallere deel van de zandloper de potentiële doelgroep ter voorkoming van uithuisplaatsing in beeld gebracht. Alle mensen zijn gebaat bij deze sociale interacties en sociaal kapitaal. Sommigen in hogere mate voor wie sociale steun extra behulpzaam kan zijn: (kwetsbare) kinderen, jongeren en ouder(s). Deze laatste groepen zijn cijfermatig in beeld gebracht.

c. De zeef: Leren van inzichten uit wetenschappelijke studies en specifieke benaderingen

Het overgangspunt van bovenste en onderste deel van de zandloper fungeert als zeef. Sociale steun is alleen dan effectief als de kennis, werkzame principes en bestanddelen uit (wetenschappelijke) inzichten toegepast worden. Verscheidene wetenschappelijke studies tonen namelijk het belang van deze noodzakelijke waarde aan. Ook waar het gaat om prettig en fijn opgroeien van jonge mensen en kunnen opvoeden.

Naast het pleiten voor het (re)activeren en meer positie geven van met name informele sociale steunfiguren, is een aantal belangwekkende inzichten of wijze van handelen en denken bij de kop gepakt: het risico op toxische stress en uitwerking op alle leefgebieden en gedrag, present-zijn, zelf beslissen als motor voor intrinsieke motivatie voor verandering, precariteitsdenken en handelingsperspectief vergroten van professionals.

Er zijn meer dieperliggende inzichten nodig. Zowel in het voorkomen als het verhelpen van (complexe) vraagstukken waar jeugdigen en hun opvoeders mee te kampen hebben. Ook hoe het betrekken van sociale steunfiguren beter mogelijk te maken is door professionals en wat de effecten van die inzet zijn. Dat zijn mogelijke antwoorden voor hoe de in de praktijk beleefde en uit diverse studies blijkende vraag- en handelingsverlegenheid zowel bij vrager als geveer is op te heffen. Een deel van de beantwoording bestaat uit een klein overzicht van de in het welzijns- en jeugdhulpdomein bekende methoden om het netwerk met en van de vrager in kaart te brengen en/of op basis daarvan verder te werken. Op het gebied van weten wat werkt, blijken we nog pioniers en is meer onderzoek nodig. Het benutten van wetenschap in de praktijk en andersom, gaat ook hier bijdragen aan het lerend (jeugdhulp) stelsel. Tot slot worden op het eind van de zeef tips gegeven om op andere manieren de vraag- en handelingsverlegenheid van vrager en geveer te verkleinen.

d. Ideeën en voorbeelden van initiatieven in Nederland

Het hele onderste deel van de zandloper is gevuld met het blootleggen van initiatieven die het 'zo alledaags mogelijk er zijn' vertolken. Zowel in informele als de combinatie met informeel en professionele inzet. Startend met wat een ieder (werkend) met kinderen zonder formele steun aan mogelijkheden al (kan) benutten. Hoe lager in het onderste gedeelte van de zandloper, hoe meer aandacht aan initiatieven aangevuld met tips in het (specialistische) jeugdhulpdomein. Sommige zijn uitgediept omdat deze inspirerend bleken en zodanige werkzame (alledaagse) bestanddelen bevatten, dat deze als voorbeeld dienen voor verdere opvolging, liefst aangevuld met flankerend onderzoek.

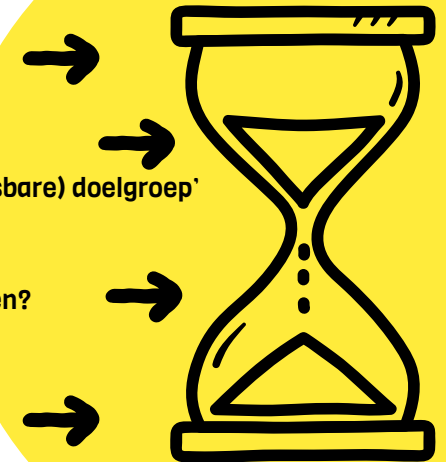
Potentieel

Overbelasting

'Potentiële (kwetsbare) doelgroep'

Wat werkt voor hen?

Hoe dan?

e. De meetlat: de zandloper overziend en draaibaar?

Tot slot is het aan de lezer om te toetsen in hoeverre sociale steun in al deze vormen, niveaus en dergelijke bijdraagt aan de noodzakelijke paradigmaverschuivingen om gezinnen en hun omgeving te versterken en uithuisplaatsing te voorkomen. Een relaas van een werkbezoek in Denemarken vormt hierbij een inspirerend bestanddeel.

Essentieel hierbij is dat verschuivingen pas op gang komen als het onderste deel van de zandloper genoeg beweging, werkende principes en effectiviteit bevat. Draai dan de zandloper om en laat dat langs de onderdelen van deze zandloper lopen. Voeg toe wat uit de eerste ronde als werkend blijkt. Keer op keer, zodat we iedere dag verbeteren en sociaal kapitaal voor iedereen en in bijzonder gezinnen waar er meerdere complexe zorgen zijn daadwerkelijk beter te steunen.

Tot slot: het beraad

Draai de zandloper alleen dan om als er goede onderbouwde antwoorden zijn bij de volgende vragen:

- draagt het woordengebruik bij aan kijken naar en erkennen van ontvangers?
- versterkt het de regie en positie van hulpvragers en (mede)opvoeders?
- ligt de focus op die hulpvragers en opvoeders als primair verantwoordelijken of op anderen?
- is er zicht en wordt er gehandeld vanuit een 'nieuwe' kijk op kwetsbaarheid?
- is gedacht en gehandeld vanuit het alledaagse, voegen we daadwerkelijk toe of nemen we toch over en organiseren we sociale steun weg? en
- welke oude wijn is in nieuwe zakken gegoten en is ook nu werkzamer dan

Ik ben benieuwd wat er uit komt! Het gaat niet zozeer om het vinkje te zetten. Blijf wel nadenken over en reflecteren op de daadwerkelijk bedoeling. En draai dan de zandloper om, betrek anderen erbij en kijk om om te zien of het werkt en wat weer nodig is.

Inhoudsopgave

Voorwoord	02	Zo alledaags mogelijk er zijn en vertegenwoordigd?	29
		a. Peetouderschap: in een nieuw jasje?	29
		b. Pleegouderschap	30
		c. Voogdij: ontstaan, uitvoering en nieuwe wijn in oude zakken?	32
		Positie van jeugdigen en ouders en sociale steun in de rechtbank	34
		Mentorschap, curatele en bewindvoering	35
Inleiding	03		
Door wie	08	Maatjesinitiatieven	37
1. (Groot)ouders	10	De gewone meneer of mevrouw om de hoek als maatje	37
2. Mantelzorgers	11	Ervaringsdeskundigen als maatje	37
3. Vrijwilligers	12	Vrijwillige (ervaringsdeskundige) inzet op snijvlak van of in samenwerking met hulp	37
4. Professionals	14	<i>Voorbeeld 1: inzet ervaringsdeskundigen netwerken</i>	37
		<i>Voorbeeld 2: buddy's voor kinderen van gescheiden ouders</i>	38
		Vrijwillige (ervaringsdeskundige) inzet op snijvlak van of in samenwerking met hulp	38
		<i>Voorbeeld 1: Stichting @ease</i>	38
		<i>Voorbeeld 2: Collectief Steunouders</i>	39
		<i>Voorbeeld 3: De burgervoogd</i>	40
		<i>Voorbeeld 4: De JIM-aanpak</i>	44
		Gedachtengoed ingedaald in jeugdhulp	46
		Handreiking professionals in werken met informele steunfiguren	46
		Meer aandacht voor gericht onderzoek	46
Voor wie	15		
Een mens is niet opdeelbaar	15		
Mogelijke aantallen 'kwetsbare' jeugdigen en (jong)volwassenen	16		
De Zeef	17		
Wat weten we, wat werkt en wat moet nog onderzocht worden?			
Adverse Childhood Experiences (ACEs) ofwel nadelige jeugdervaringen	17		
Precair, precariteit en precarisering	19		
Zelfdeterminatietheorie	21		
Presentiebenadering	24		
Behoefte en drempels om steun in te winnen	24		
Methoden voor het in kaart brengen van een sociale netwerk	26		

Oog voor talent
Vangnet
 Samen onderweg
 Je staat nooit alleen
Binding
 Wetenschap van terug kunnen vallen op
 Brede ondersteuning op allerlei gebied
 Samen kom je verder
Aanmoediging
 Kracht om volgende stap te zetten
 Betekenisvolle ander
 Niet alleen staan
Sociaal
Steun
 Samen kijken naar mogelijkheden in een vertrouwde setting
 Praktische, emotionele, mentale ondersteuning
Zonder oordeel
 Voelen dat je niet alleen bent
 Uitlaatklep als back-up
Vertrouwen
 Steun, verhaal kwijt kunnen
 Er mogen zijn zoals je bent
 Er zijn voor een ander

Door wie

Kijk naar de cijfers om te weten hoeveel kinderen, jongeren en opvoeders gebaat zijn bij sociale steun. En hoeveel sociale steun die op hun beurt kunnen bieden. Het antwoord is iedereen. Want ieder mens uit elke leeftijdsgroep kan van waarde zijn, ook al lijkt dat niet altijd vanzelfsprekend. Een klein kind kan door de onbevagen inslag en uitstraling, volwassenen doen lachen. Een 70-plusser kan pleeg grootouder zijn of een maatje voor een jonger iemand. Vaak zijn het de ouders van de jonge opvoeders die het meest tot steun zijn.

Toch maar even de cijfers erbij, want wat een potentieel aan steungevers zijn er in Nederland. Op 25 oktober 2021 klokslag 16.59,14 uur zijn er 17.561.785 mensen¹. Zij wonen met elkaar in meer dan acht miljoen huishoudens (samenwonend met of zonder kinderen) en zo'n 3,1 miljoen mensen wonen alleen. Van hen zijn er in 2021 rond de 2,8 miljoen jeugdigen tot 18 jaar. Een krappe 3,5 miljoen is ouder dan 65 jaar, waarvan zo'n 2,6 miljoen mensen in de leeftijd van 65 tot 80 jaar. Deze groep is goed vertegenwoordigd bij de **vrijwilligers (pag. 12)**. Ook een groot deel van de groep ouder dan 65 jaar ontvangt **mantelzorg (pag. 11)**. Die krijgen ze vaak van hun kinderen of andere bekenden, die in het algemeen 45 jaar of ouder en grotendeels vrouw zijn.

Soorten van sociale steun

Sociale steun is een verzamelwoord. Het sociale verwijst naar de interactie van mensen onderling en hun collectieve co-existentie, ongeacht of zij zich er bewust van zijn of niet, en of de interactie (on)vrijwillig is. Steun verwijst naar een ander helpen. Opgeteld wordt het ook wel sociaal kapitaal genoemd.

Er zijn grofweg vier soorten sociale steun, zowel individueel als in groepsverband.

1. *Emotionele steun*. In de kern komt deze neer op het geven van onverdeelde aandacht. Hierdoor voelt de ander zich gezien, gehoord en/of begrepen. Voorbeelden zijn vallende kinderen die opgemerkt worden en een knuffel van de ouder krijgen. Of een buurvrouw die te horen heeft gekregen dat ze gezakt is voor haar tentamen, daarover verdrietig is en troost aangeboden krijgt. Ook in collectief verband is emotionele steun helpend. Denk aan (jong)volwassenen bij een **AA-meeting**.
2. *Praktische steun*. Deze vorm is heel concreet en tastbaar en heeft een materiële functie. Denk aan het brengen van eten aan een door corona gevelde vriend, het regelen van een financiële aanvraag door een broer of meehelpen een tuin om te spitten.

3. *Informatieve steun*. Deze wordt op veel (digitale) manieren gegeven. **Kwikstart**, de app voor jongeren met info over alle leefgebieden, is zo'n collectieve vorm van steun. Het kan ook de uitleg van iemand op de vereniging over een nieuwe regeling zijn of een lotgenoot die uitleg geeft over ziektebeelden met tips wat de ander zelf kan doen of bij welke voorzieningen iemand terecht kan.
4. *Normatieve steun*. Deze wordt vaak onbedoeld gegeven. Luister eens op een schoolplein naar ouders die zeggen hoe het hoort of wat zij normaal gedrag vinden. Dat kan overigens ook als niet-steunend ervaren worden. De toon, aansluiten bij de ander en soort inhoud, maakt hierbij het verschil voor de ontvanger bij alle vormen van genoemde steun.

De meeste soorten van sociale steun lopen door elkaar heen. Een kind dat valt en pijn heeft, wordt getroost (emotioneel), krijgt eventueel een pleister (praktisch), krijgt uitleg dat die pleister erop moet blijven zitten om infectie te voorkomen (informatief) en krijgt ook nog te horen dat het niet de bedoeling is dat..... (normatief).

Voor een rijk overzicht en vanuit een brede blik bekeken, staan veel vormen van collectieve steun in **'De ongewone reisgids van het gewone leven'** (OZJ, 2021). Deze zijn door landelijk ambassadeur Mario Nossin en zijn collega's uit het team OZJ benoemd. In deze publicatie wordt vooral individuele sociale steun verder uitgediept, waarbij er ook veel overeenkomsten aan het licht komen tussen werkzame bestanddelen van collectieve en individuele steun.

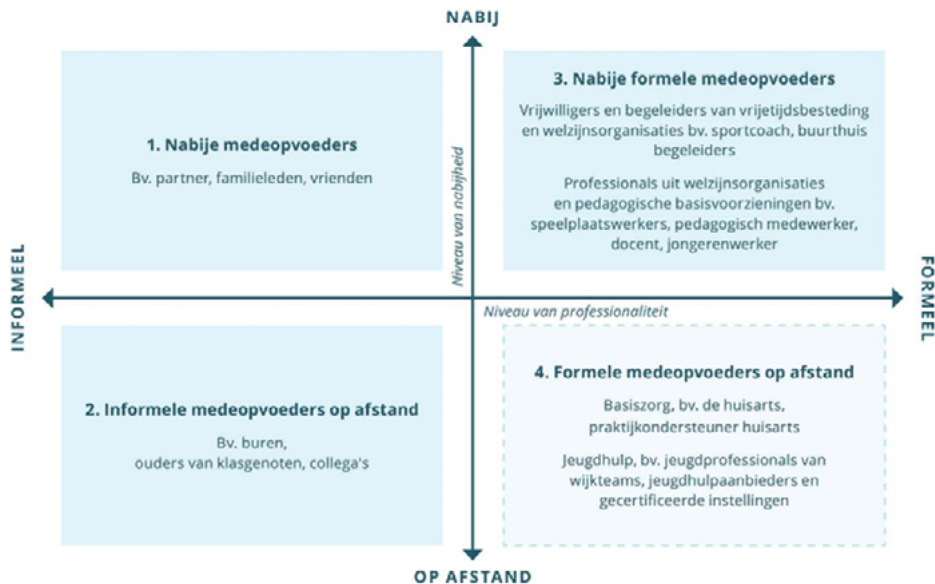
Niveaus van sociale steun

Er zijn naast verschillende vormen ook diverse niveaus van sociale steun. Hiermee wordt bedoeld op welke niveau in het leven die ondersteuning voorkomt. Alledaags of georganiseerd? Informeel of formeel? Op afstand of nabij? Ook deze niveaus lopen door elkaar heen in ieders leven.

Aansluitend bij de bedoeling van de pedagogische civil society (zie kader), zijn de niveaus ook in die volgorde benoemd. Eerst het alledaagse informele, oplopend tot professionele steun, zodat de aanwezige bronnen dichtbij als eerste ook benut en aangesproken worden.

1. alledaags natuurlijke niveau van (zeer) bekende relaties:
 - (groot)ouders, brussen (broers en zussen), familie, vrienden, buurtgenoten, etc..

2. alledaags natuurlijk niveau met specifieke rol of taak die (in)formeel is toebedeeld:
 - mantelzorger, netwerkpleegouder, peetoom/tante, bewindvoerder e.d.
3. georganiseerde tot stand gebracht informele steun als 'maatjes':
 - vrijwilligers die (op gepaste tijden) een of meer soorten steun verlenen aan leeftijdsgenoten of andere leeftijdsgroepen.
4. de professional als steunfiguur of die informele steun activeert of revitaliseert:
 - geestelijken, leerkrachten, zorgverleners, e.d. vervullen ook een steun in de rug.

Kesselring² maakt een ander onderscheid in diverse niveaus in termen van mede-opvoeders. Het is tevens een vierslag. De verschillen tussen de hierboven gegeven vierslag en zijn schema berusten met name op de nabijheid in plaats van de rol of taak bij het bieden van sociale steun. Welke indeling ook wordt gemaakt, het is van belang alle elementen goed mee te nemen om sociale steun te zien, in te zetten en waar mogelijk te vergroten zodat dit bijdraagt aan het alledaags prettig leven.

Er zijn verschillende definities van de Pedagogisch Civil Society (PDS), die onderling nogal van elkaar verschillen³. Gaat het over informele verbanden (kinderen, jongeren, ouders, andere volwassenen, vrijwilligers, bewonersinitiatieven) of ook formele instanties en hun professionals (consultatiebureau, scholen, welzijnsorganisaties etc.). Vaak wordt de volgende definitie gehanteerd:

'De pedagogische civil society is dat deel van de samenleving (the village) waar burgers (kinderen, jongeren, ouders en andere volwassenen) in vrijwillige verbanden verantwoordelijkheid nemen voor een pedagogisch klimaat waarin het goed opvoeden en opgroeien is, in samenwerking met of juist als tegenkracht tot overheden (gemeenten, de jeugdsector, het welzijnswerk), bedrijven en andere civil society organisaties.'⁴

Zie voor meer informatie over PDS op de site van **NJi**

2 Samen Opvoeden, NJi 2021

3 Hillhorst & Sonneveld, 2013, p. 8-9

4 DSP-groep, 2012, p.12

Categorieën (in)formele steungevers

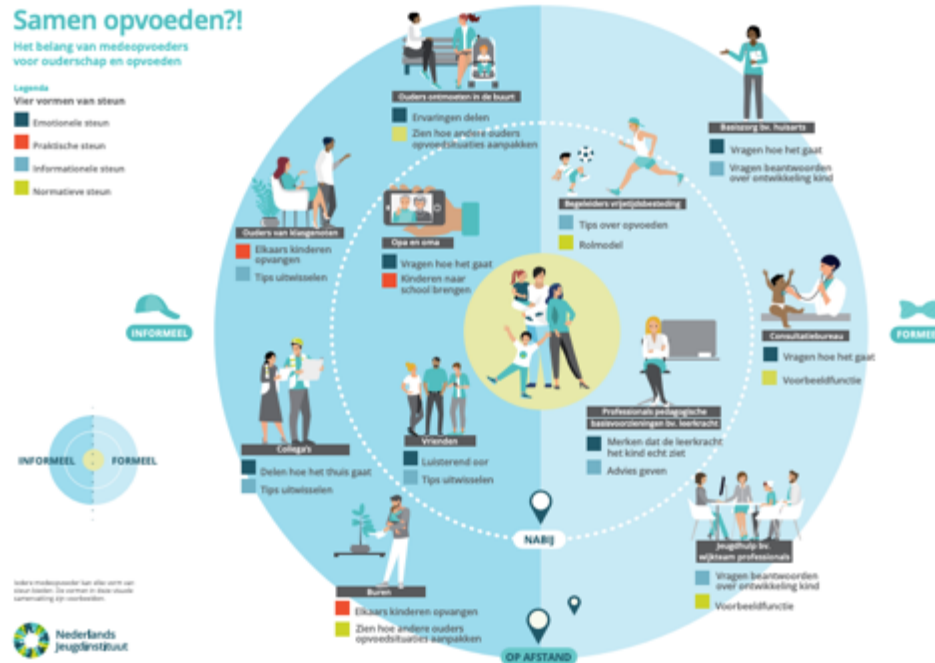
Hierboven zijn al veel steungevers -en daarmee ook vaak steunontvangers- genoemd. Mensen in de directe kring, het netwerk of daarbuiten in een meer professioneel kader. Vaak zichtbaar en liefelijk aanwezig of digitaal. Veel jongeren en jongvolwassenen wijzen op die nieuwere digitale vorm van steun. Zij geven de waarde maar ook het risico daarbij aan. Ervaringsdeskundigen zijn op alle niveaus terug te vinden. Sommigen hebben ervaring, maar benoemen zichzelf niet als deskundig. Anderen wel en zij zetten zich in als vrijwilliger of professional. Tot slot de professionals die vanuit hun specifieke professie ondersteuning bieden: individueel of collectief.

In het rapport **Samen Opvoeden** geeft het NJi de soorten, niveaus, (in)formele gevers en ontvangers nabij of op afstand visueel mooi weer (zie plaatje). Het tweede niveau ontbreekt echter in deze visualisatie, zij die een toegewezen (in)formele rol of taak hebben gekregen in het alledaagse. Vandaar dat deze hierboven expliciet is benoemd en is uitgewerkt in deze publicatie.

Hierbij lichten we drie groepen steungevers extra uit om:

- te laten zien wat we aan potentieel in Nederland hebben om (on)gevraagd extra steun te bieden en
- hoe zij zich ook gesteund moeten weten om te kunnen blijven steunen.

Tot slot de professionals. Hoe kunnen zij omgaan met die inzet, waar kunnen ze op letten en steunend zijn om het netwerk positie te geven en waar helpen zij te ontzorgen?

1. (Groot)ouders

In 'Samen Opvoeden' staan de ouders centraal. Zij zijn primair verantwoordelijk voor de zorg, begeleiding en opvoeding van hun kinderen. Dat sluit aan bij de rechten van het kind, overeengekomen in het **UN-Kinderrechtenverdrag** (artikelen 5 en 7), waarin ook expliciet benoemd staat dat kinderen het recht hebben om door hun ouders te worden verzorgd. De overheid respecteert deze rol.

Kortom, ouders hebben de voornaamste rol in het bieden van alle vormen van sociale steun in het leven van hun kinderen. Samen Opvoeden brengt ook duidelijk mede-opvoeders in beeld. De grootouders hebben een zeer voorname mede-

opvoedersrol. Die is zeer belangrijk, omdat Nederland in verhouding tot andere westerse landen weinig investeert in het gezin⁵. Het NJi stelt hierover: *'Wanneer ouders zich meer gesteund voelen in het opvoeden, 'ontspan' het ouderschap, wordt het plezier en het vertrouwen in de opvoeding aanzienlijk vergroot en de individuele opvoedingslast minder. Een gevolg van deze ontspanning is dat ouders meer 'goede ouder'-ervaringen opdoen, waardoor het vertrouwen in zichzelf als opvoeder wordt vergroot. Ouderlijk zelfvertrouwen heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van kinderen (sterke ouders, sterke kinderen). Steun van medeopvoeders is daarmee een essentieel onderdeel van een sterke pedagogische basis voor ieder gezin.'*⁶

5 UNICEF-rapport Innocenti Report Card 16 (2020)

6 Samen Opvoeden, NJi, 2021

Ook uit het rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) **'Sociale Netwerken van Ouders'** blijkt dat bijna de helft van de ouders met kinderen tussen 0-18 jaar steun in alle vormen krijgen van hun (schoon)ouders: de grootouders van die kinderen. Zij zijn veruit de belangrijkste steunpilaren. Daarna volgen andere familieleden, vrienden en kennissen. Buren daarentegen vormen een kleinere groep.

Het is essentieel te kijken hoe beide generaties zich tot elkaar kunnen blijven verhouden, want deze verhouding is onder spanning of komt onder spanning te staan. Voor een deel van de ouders gaat dat helaas op. Zij zorgen zowel voor hun eigen (schoon)ouder(s) als hun kind(eren). Het is van groot belang om hiervoor extra oog te hebben. Zeker voor die ouders die dubbele generationele zorgtaken hebben (gehad) en mogelijk zodanige stress krijgen waardoor prettig en veilig opvoeden in de knel kan komen.

Ook brengt het SCP de drempels in kaart waardoor ouders niet kunnen of willen terugvallen op haar netwerk. Daarover later **meer (pag. 24 en 25)**.

2. Mantelzorgers

Bij mantelzorgers denken we vaak aan kinderen van senioren die een of beide (schoon)ouders bijstaat met vele vormen van sociale steun naast eventueel andere ondersteuners, zoals thuiszorg, huisartsen, verzorgings- of verpleeghuizen. Dat is in veel gevallen ook zo, maar niet alleen. De mantelzorgers zijn gemiddeld tussen de 45 en 65 jaar. Onder hen bevinden zich veel ouders met puberkinderen of jonger en hebben naast de mantelzorg zelf een zorg- en opvoedingstaak te volbrengen.

Naast de senioren van boven de 60 jaar ontvangen ook veel andere leeftijdsgroepen mantelzorg en bieden ook jonge mensen mantelzorg aan leeftijdsgenoten of de generatie boven hen. Dat is vaak een vergeten groep. Het is goed te weten hoe de veerkracht van deze sociaal steuners stabiel blijft.

Wat is mantelzorgen precies?

- vanzelfsprekende en uit liefde voor elkaar bieden van steun aan een hulpbehoevende naaste of iemand uit de directe sociale omgeving: ouders, broers, zussen, kinderen, partner of buren;
- het komt op iemands pad en deze persoon biedt minder intensieve hulp, hulp aan huisgenoten of hulp aan naasten in een instelling, vaak met een stoornis, ziekte of handicap;
- het sociaal cultureel planbureau omschrijft mantelzorg als hulp die verder gaat dan de zogenoemde 'gebruikelijke hulp'⁷;
- het is onbetaald en is geen opgelegde verplichting aan een ander, het is vrijwillig maar geen vrijwilligerswerk;
- mantelzorgers verrichten soms verpleegkundige handelingen.

Wat is het niet?

- hulp aan mensen zonder gezondheidsbeperkingen, zoals oppassen op gezonde kleinkinderen;
- **vrijwilligers (pag. 12)**: zij kiezen om in georganiseerd verband een beperkt aantal uur er te zijn of te zorgen, hebben bij start geen emotionele band, kunnen er mee stoppen en verrichten zelden verpleegkundige handelingen.

Wie zijn mantelzorgers in Nederland?⁸

- naar schatting vijf miljoen Nederlanders ouder dan 15 jaar;
- daarvan geven 830.000 mantelzorgers zowel langdurig (meer dan drie maanden) als intensief (meer dan acht uur per week) hulp;
- 460.000 (9,1% van alle mantelzorgers) voelt zich zwaar belast, waarvan mensen met een **niet-westerse migratieachtergrond** dat vaak intensief doen en zijn vaker overbelast dan autochtone mantelzorgers. Zij handelen vaker vanuit een externe motivatie: het wordt hen expliciet gevraagd. Er zijn ook andere redenen, die in het artikel van Movisie (zie vorige link) zijn te lezen.
- vijf op de zes mantelzorgers geniet van de leuke momenten;
- een op de vier werknemers combineert betaald werk met mantelzorg;
- het aandeel vrouwen is groter dan het aandeel mannen en het zijn voornamelijk mensen tussen de 45 en 65 jaar (vanwege hulpbehoevende (schoon)ouders).

Een bijzondere doelgroep binnen de 'mantelzorgers': jonge mantelzorgers

- een op de vier kinderen groeit op in een gezin waarin een gezinslid zorg nodig heeft. Een andere schatting⁹ gaat uit van zes tot acht procent van de 13 tot 17-jarigen die zorgen voor een (ziek) gezinslid. Ze noemen zichzelf niet zo, maar zijn wel degelijk mantelzorger. Ze nemen zorgtaken op zich of maken zich zorgen om hun naaste. Kijk voor **meer informatie** over deze groep op de dossierpagina van Movisie.

7 Binnen de Wmo en Jeugdwet is het gebruikelijk dat ouders, partners, inwonende kinderen en huisgenoten in bepaalde mate de zorg en ondersteuning voor een gezinslid of huisgenoot op zich nemen. Dit heet gebruikelijke hulp en ondersteuning.

8 **Blijvende bron van zorg** (SCP, 2020) en **Werk en mantelzorg**, (SCP, 2019)

9 Vilans, website

3. Vrijwilligers

De meeste vrijwilligers die actief zijn in zorg en ondersteuning zijn tussen de 55 en 74 jaar oud. Zij zijn gemiddeld ouder dan de mantelzorgers. Ook vrijwilligers kennen we in alle soorten en maatjes. Bij **NLvoorelkaar**, een digitaal portaal dat vraag en aanbod bij elkaar brengt, zijn uiteenlopende verzoeken in beeld waarbij is aangegeven of het verzoek uitgaat van:

- tijdsbesteding:
 - *regelmatig, soms of eenmalige inzet;*
- setting:
 - *digitaal of thuis*
- hoedanigheid:
 - *persoon of via een organisatie;*
- doelgroep:
 - *jongeren of teams/vrienden.*

Het **Oranje Fonds** is opgericht als huwelijkscadeau aan toentertijd prins Willem Alexander en prinses Maxima. In het interview ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van Maxima zegt ze het volgende over het Oranje Fonds en waarde ervan:

'We willen sociale cohesie. Dat iedereen zich thuis voelt in Nederland. Dat iedereen gezien wordt. Aan de integratie, intercultureel en intergenerationeel, alle vormen, moest iets gebeuren. We zijn er heel trots op. Waar vrijwilligers en de oog voor die ander heel belangrijk is. En wat wij moeten doen is dat vergemakkelijken en faciliteren en dat organisaties ook leren van elkaar. Het kan, elke keer beter worden in wat ze willen doen. Je krijgt van het bezoeken van die organisaties zoveel energie. Het is fijn wat daar gebeurt. Hoe mensen voor elkaar zorgen, hoe mensen op elkaar letten. Het is zo hartverwarmend. Doen we het goed? Mijn enige vergelijkingsmateriaal is New York en Argentinië en dan kan ik volmondig ja zeggen. Toen ik in Nederland kwam vond ik het fantastisch dat mensen bij elkaar komen om ouderwetse spelletjes te doen. Hoe ze een gevoel van gezamenlijkheid organiseren. Dat is heel bijzonder.'

Op de site van Oranje Fonds is een rijke schakering aan mensen en initiatieven bijeengebracht die ertoe willen doen voor anderen. Zij maken een onderscheid in soorten inzet, waar grotendeels maar niet alleen vrijwilligers actief zijn, namelijk:

- persoonlijke inzet: door het sturen van kaartje tot inzet als vrijwilliger;
- sociaal initiatief en
- bedrijf of personen die vermogen willen geven.

Het fonds ondersteunt veel initiatieven. Op haar **landkaart** staan ze allemaal benoemd. Uiteraard gebeurt er nog veel meer. Niet alle vrijwilligers-initiatieven worden alleen door het Oranje Fonds ondersteund. Ook overheden, andere fondsen, particuliere geldschieters en vrijwilligers zelf houden de inzet draaiende. Met of zonder betaalde krachten of een combi die vrijwilligers koppelen aan anderen. In collectief of individueel verband.

Bij de voorbeelden van vormen van informele steun gaan we dieper in op hoe (groot)ouders, naasten, mantelzorgers en vrijwilligers in georganiseerde vrijwilligersinitiatieven van waarde zijn voor anderen, in het bijzonder waar 'kwetsbare' gezinnen en/of hun kinderen dergelijke steun kunnen gebruiken. Lees meer in het hoofdstuk **Zo alledaags mogelijk**.

De verschillende petten van mantelzorgers en vrijwilligers: overbelasting en steun aan steungevers

Een krap derde deel van de mantelzorgers maakte in 2019 gebruik van een vorm van steun om het mantelzorgen vol te houden. De RIVM concludeert op basis van haar onderzoek dat mogelijk een nog grotere groep aandacht en passende ondersteuning nodig heeft. Het beroep op mantelzorgers met werk wordt namelijk steeds groter. Lees **hier** meer informatie over die zorgen.

Vrijwilligers hebben de mogelijkheid te stoppen of te minderen met hun inzet. Alleen ook zij gaan mogelijk voor een of meer mensen in hun omgeving mantelzorgen, omdat de druk hoger wordt zowel in de formele als informele zorg. Als we deze ontwikkelingen afzetten tegen de wens om zorgtaken te normaliseren, dan zijn verdere investeringen nodig om verdere overbelasting te voorkomen.

Het is goed te realiseren dat beide soorten steungevers een of meerdere verschillende petten tegelijk op kunnen hebben. Denk aan:

- Boekhouder: zorgen voor administratie, rekeningen betalen tot zorgkosten declareren
- Regelaar: zorgen voor agenda, boodschappen, zorg regelen en andere zaken
- Maatje: het praatje, de gezelligheid en organiseren van leuke dingen
- Chauffeur: brengen en halen naar familie, zorgverlener of andere plekken
- Coach: helpen en stimuleren van degene die u steunt bij omgaan met situatie
- Verzorger: zorgen dat er verzorging is, op tijd eet, drinkt en medicatie krijgt
- Kok(in): zorgen voor de maaltijden en tussendoortjes
- Klusjesmens: alle soorten klusjes in en om huis
- Huishoudhulp: zorgen dat alles netjes blijft in en om huis.

De overheid heeft speciaal voor overbelaste mantelzorgers (en dat zou ook kunnen opgaan voor overbelaste vrijwilligers) een **mantelzorgtest** ontwikkeld. Uit de test komt een resultaat van de mate van (over)belasting en een advies. De mantelzorger kan dan bellen met de stichting Mantelzorg voor verdere ondersteuning en/of op de website kijken welke mogelijkheden er zijn om een deel van de zorg **door anderen te laten uitvoeren**. Bijvoorbeeld door een vrijwilliger uit de buurt. Of door een professional. Op de site van **Regelhulp** zijn meerdere initiatieven te vinden.

Deze sites richten zich op mantelzorgers die hulpbehoevende (demente) senioren ondersteunen. Veel van de tips kunnen echter ook helpend zijn voor andere mantelzorgers of vrijwilligers. Zeker voor die vrijwilligers die niet in georganiseerd verband aan een ander zijn gekoppeld.

Voor jonge mantelzorgers kan het ook teveel worden. Het opvangen van signalen is daarbij belangrijk. Bij de lancering van de speciale **website Kennisplein Informele Zorg** van Movisie, MantelzorgNL en Hogeschool Utrecht in mei 2021 noemde een jonge mantelzorger dat zij het bijvoorbeeld heel fijn vindt dat docenten zien wat haar thuissituatie, rol en taak is. Op die manier kan zij samen met docenten nadenken hoe thuisbelasting en studiebelasting goed te combineren is en kan zij ook haar ervaringen met studiegenoten en docenten delen, ook om mantelzorg te verbeteren. Op het Kennisplein is meer kennis, inspiratie, opdrachten en tools te vinden.

Op dit gebied vindt ook in Europees verband onderzoek en ontwikkeling plaats. **Het ME-WE project** staat voor Psychosociale ondersteuning ter promotie van MEntale gezondheid en WEzijn onder jongvolwassen mantelzorgers. Dit project verzamelde samen met de doelgroep en Vilans en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) kennis over de behoeften en voorkeuren ter ondersteuning van die mantelzorgers. Dat mondde uit in:

- Veerkrachttraining die door zorgorganisaties, steunpunten mantelzorg en scholen gegeven kunnen worden en
- De ME-WE app die op dit moment wordt doorontwikkeld in Nederland. Zowel lotgenoten als professionals kunnen de jonge mantelzorgers digitaal bijstaan. De app is gemakkelijk te downloaden in de appstore.

Daarnaast kunnen deze steungevers ook de steun van **familie-ervaringsdeskundigen** inroepen. Zij begrijpen goed waar de steungever binnen een bepaalde context voor staat en wat dat vraagt en bieden een luisterend oor en geven desgevraagd advies.

Ook werkgevers kunnen kijken hoe zij informele sociale steunverleners kunnen bijstaan. In het voorjaar van 2021 stuurde de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) een mail naar al haar medewerkers en creëerde daarmee een opening om te gaan praten over mantelzorgen. De VNG onderzoekt op basis van deze inbreng hoe zij haar medewerkers kan ondersteunen.

'Beste collega,

Wij vinden het als VNG belangrijk om onze werknemers in de balans tussen werk en privé te ondersteunen. Mensen die mantelzorger zijn, kunnen vaak in de combinatie werk en mantelzorg ondersteuning en begrip gebruiken.

Wij willen dan ook graag weten hoeveel medewerkers binnen onze organisatie mantelzorgtaken verrichten en hoe zij deze combinatie werk en zorg ervaren. Dit willen we doen aan de hand van een onderzoek.

Mantelzorgers zijn mensen die langdurig (onbetaald) zorgen voor een chronisch zieke partner, een gehandicapt kind of een hulpbehoevende naaste, vriend of buur. Landelijk combineert 1 op de 4 medewerkers werk en mantelzorg.

Wij willen graag alle medewerkers verzoeken om de vragenlijst in te vullen. De vragenlijst bevat vragen voor mantelzorgers, leidinggevend en collega's van mantelzorgers.'

Anissa Metink-Lachhab vertelt over het belang van steun aan mantelzorgers. Want wat als zij voor haar ouders wegvalt? Zij pleit voor minder bureaucratie: er is nu te veel administratie en gesprekken. Ook in dat opzicht zou de overheid gebaat zijn signalen van deze steunverleners te krijgen, zodat ze zaken kunnen vereenvoudigen. Daardoor is er meer energie over om dat te doen wat primair de bedoeling is. Want ook hier geldt, lukt het iemand uit de eigen omgeving niet, dan komt het professionele circuit in zicht.

4. Professionals

Het vierde niveau van steungevers zijn de professionals. Kesselring onderscheidt twee soorten groepen professionals als mede-opvoeders: die nabij zijn en op afstand. Nabije professionals zijn (leer)krachten in het (voor)schoolse, welzijnsmedewerkers, geestelijken en dergelijke. Vooral professionals in de (toegang tot) jeugdhulp zijn op afstand. De nabije professionals worden door sommige jeugdigen en ouders gezien als hun mentor. Een belangrijke ander die in de relatie als de ervaren persoon een minder ervaren persoon bijstaat. Dit is een vorm van mentoring die op natuurlijke wijze ontstaat, stopt als een van beiden dat wenst zonder opzegging en vaak onuitgesproken zonder specifieke doelen wordt uitgevoerd.

Het is van groot belang dat de professionals op afstand weten dat ze mede-opvoeders en steunverleners zijn en in welke mate, hoe zij zich tot vragers en informele steungevers verhouden en wat die laatsten nodig hebben om het vol te houden iemand uit zijn eigen omgeving informeel te steunen. Uit meerdere onderzoeken is namelijk duidelijk geworden dat professionals op afstand in plaats van op afstand, bij meerdere hulpvragers tot de inner circle gaan behoren. Ze nemen daarmee een 'oneigenlijke' plek in hetgeen op termijn schadelijk kan zijn. Terwijl er juist de verwachting is dat zij er juist zijn om specifieke expertise in te zetten en als intermediairs op te treden om informele steun te (re)activeren of revitaliseren. In het hoofdstuk **'wat werkt' (De Zeef)** wordt op dat mechanisme dieper ingegaan.

Voor wie

Eerder is aangegeven dat iedereen gebaat is bij meerdere vormen van sociale steun. Dat is onlosmakelijk verbonden met het kunnen leven en ontwikkelen. In Nederland gaat het dus om 17,5 miljoen mensen. In dit kader zoomen we in op de potentiële doelgroep die uithuisgeplaatst kunnen worden, namelijk minderjarigen.

Van die 17,5 miljoen mensen zijn er **per 25 oktober 2021**¹⁰ qua aantal de volgende groepen kinderen en jongeren te onderscheiden, opgeteld zo'n 2,8 miljoen:

Leeftijds-categorieën	Totaal aantal	Jongens	Meisjes
0-4 jaar	681.662	349.287	332.375
4-12 jaar	1.457.912	747.179	710.733
12-18 jaar	681.662	600.161	571.487
18 tot 25 jaar	1.539.730	783.899	755.831

Voor al deze jeugdigen is het van groot belang dat ze zowel sociale steun krijgen als leren te geven ter preventie en verhelpen van **nadelige jeugdervaringen (pag. 17)**. Ervaringen die we allemaal in meerdere en mindere mate in het jonge leven opdoen en waar de een anders mee omgaat dan de ander en waarvoor de een in het kader van de Jeugdwet een vorm van ondersteuning krijgt en de ander niet of pas op latere leeftijd aanklopt bij een voorziening.

Niet alleen het aantal jeugdigen is van belang om in beeld te hebben. Als we menen dat ouders primair verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en veiligheid van hun kinderen, dan wensen die mogelijk ook sociale steun te ontvangen.

In Nederland zijn er in 2020 rond de 1,9 miljoen gezinnen met thuiswonende kinderen met een jongste onder de 18 jaar. Bijna een kwart van de gezinnen zijn eenoudergezinnen (590.000)¹¹. Het aantal kinderen dat is geboren bij tienermoeders onder 20 jaar is in 2020 1.194.

Eerder merkten we op dat veel van de opvoeders ook mantelzorgers zijn. Die zijn over het algemeen 45 jaar of ouder en grotendeels vrouw. Met mogelijk het oudste kind rond de 15 jaar. Want de gemiddelde leeftijd van een moeder bij het 1ste kind is in 2020 30,1 jaar. Uit het onderzoek **Samen Opvoeden?! Het Belang van medeopvoeders voor ouderschap en opvoeden (pag. 10)** van het SCP (2021) zijn juist de grootouders die medeopvoeders. Voor een deel van de ouders gaat dat helaas dus minder op. Zij zorgen zowel voor hun eigen ouder(s) als hun kind(eren). Het is van groot belang om hiervoor extra oog te hebben. Zeker voor die ouders die dubbele generationele zorgtaken hebben (gehad) en mogelijk zodanige stress krijgen dat prettig en veilig opvoeden in de knel kan komen.

Een mens is niet opdeelbaar

Er is geen ongedeeld kind en ook geen ongedeeld ouder of opvoeder. Toch proberen we grip te krijgen op het aantal 'kwetsbare jeugdigen' en 'kwetsbare opvoeders'. Wat wordt dan onder kwetsbaarheid verstaan? En om hoeveel unieke mensen lijkt het te gaan? Want dan zouden we in theorie daar extra sociale steun of anderszins aan kunnen bieden, toch?

Kwetsbaarheid is niet eenvoudig te definiëren. Het kent meerdere lagen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het **precariteitsdenken** laat deze samenhang zien. Het is van belang dit denken goed te doorgronden, omdat anders kwetsbaarheid verwordt tot een individueel probleem of -zijn. Hierover later meer. Eerst een poging de potentiële hulpvragers in beeld te krijgen. Bij de zoektocht naar aantal jeugdigen en ouders laten we ons leiden door de **'lijst' van vormen van nadelige jeugdervaringen (pag. 17)**. Het gaat hierbij niet om een compleet overzicht, het gaat om een indruk.

¹⁰ CBS, website

¹¹ <https://www.nji.nl/cijfers/gezinnen>

Mogelijke aantallen 'kwetsbare' jeugdigen en (jong) volwassenen

Een op de acht jeugdigen ontvangt een vorm van jeugdhulp¹². Met een slag om de arm zijn dat zo'n 350.000 jeugdigen (een op de acht) tussen de nul en 18 jaar. Volgens het CBS ontvangt een op de twaalf jeugdigen tot 23 jaar in de eerste helft van 2020 jeugdzorg. Het NJi publiceert ook cijfers van aantallen en soort jeugdhulp. In 2020 registreerden zij 429.215 **jeugdigen en jongvolwassenen met jeugdzorg**.

De volgende aantallen van mogelijke kwetsbaarheid zijn:

- kinderen die niet thuis wonen: 40.000 plus zijn er weergegeven in de **spiegelfactsheet**, pagina 2 van Zorg voor de Jeugd
 - Pleegkinderen en -jongeren: 23.000
 - Voogdij-jeugdigen die in pleegzorg, gezinshuis of instelling woonachtig zijn: 12.000
- **onder (voorlopig) toezicht** gestelde jeugdigen per 2020: 30.550 jeugdigen
- jeugdigen die te maken hebben met een (complexe conflict) **scheiding van de ouders**: drie op de tien van de 15-jarigen wonen niet met beide ouders
- jeugdigen die **een of beide ouders verloren** hebben: minder dan vijf procent van vijftienjarigen

- seksueel geweld: in de **factsheet** van het **Centrum Seksueel Geweld (CSG)** staat dat er zo'n 100.000 slachtoffers van seksueel geweld per jaar zijn (90% vrouw en 10% man). Er is een viermaal zo groot risico om tussen je 12de en 24ste jaar met seksueel geweld te maken te krijgen. Verstandelijk beperkten zijn vier keer vaker slachtoffer. Van de misbruikte kinderen vertoont 30% geen signalen. De meeste 'daders' komen uit de familie- en vriendenkring. Het risico voor vrouwen op posttraumatische stressstoornis is 45% en voor mannen 65%.

Vaak worden ook kinderen uit eenoudergezinnen (593.871¹³) als kwetsbaar gezien. Dat valt echter te betwisten, want wat maakt hen dan kwetsbaar? Ook kinderen die leven in armoede zijn kwetsbaar. Volgens de Kinderombudsman¹⁴ is dat een op de negen jeugdigen (311.000). Volgens de Sire-campagne¹⁵ zo'n 250.000 in 2021.

Uiteraard kunnen bovenstaande jeugdigen niet zonder meer bij elkaar opgeteld worden. Jeugdigen hebben in meerdere gevallen met meer dan één van bovenstaande te maken. Dat geldt eveneens voor de ouders/opvoeders.

¹² Reactie NJi op rapport AEF Stelsel in groei, p.4, 2021

¹³ singlessuperwoman.nl

¹⁴ <https://www.dekinderombudsman.nl/ik-heb-een-vraag-over/armoede>

¹⁵ <https://sire.nl/>

De Zeef | Wat weten we, wat werkt en wat moet nog onderzocht worden?

Dat sociale steun werkt, voelen we instinctief. Daarnaast is er ook veel gepubliceerd over sociale steun. Het gaat in veel gevallen om deelonderwerpen of -vaardigheden van sociale steun, zoals bijvoorbeeld 'hoe beter te luisteren naar jongeren in relatie tot kindermishandeling'. Of wat te doen aan eenzaamheid onder jongeren.

Of hoe **veerkracht te versterken**. De gemeente Harderwijk besteedde in 2021 veel aandacht aan dit onderwerp, onder meer met een bijdrage van de kinder-burgermeester en de wethouder Jeugd.

Als het echter gaat om de combinatie individuele of collectieve sociale steun en voorkomen uithuisplaatsing blijkt minder evidentie aanwezig te zijn. In de in september 2021 door het NJi gehouden dialoogsessie gaven onafhankelijke leden van de erkenningscommissie Databank **Effectieve Jeugdinterventies** aan dat er enkele studies zijn verricht, maar dat deze onvoldoende in aantal zijn, waarbij mogelijk negatieve effecten niet in beeld zijn gebracht.

ZonMw bood eerder de mogelijkheid extra **onderzoek** te doen naar een steunfiguur als laagdrempelig en vanzelfsprekend aanbod in het jeugddomein. Helaas bleek het doen van onderzoek vanwege het tekort aan deelnemers niet uit te voeren.

Er zijn echter wel studies en theorieën beschikbaar die de inzet van sociale steun, met name bij kwetsbaardere doelgroepen, in hoge mate ondersteunen of blootleggen. En onder welke condities deze beter werkzaam is.

Een aantal is uitgelicht. Juist om de impact van inzet van (in)formele sociale steun te laten zien. Zij zijn zodanig belangwekkend en nog niet geheel in het werken van alledag en in het bijzonder bij het voorkomen van uithuisplaatsingen bekend.

Adverse Childhood Experiences (ACEs) ofwel nadelige jeugdervaringen

Halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw deden het **Kaiser Permanente** en het **Centers for Disease Control and Prevention** in Amerika onder 17.000 mensen het grootste onderzoek tot dan toe naar kindermishandeling en huiselijk geweld. Zij ontdekten door middel van systematische dataverzameling de verhoogde kansen naar aanleiding van nadelige jeugdervaringen op het welzijn: op emotioneel, gedragsmatig, fysiek en neurologisch gebied.

Deze omvangrijke studie heeft mede door de toevoeging van neurowetenschappers beter zicht gegeven op vormen van (toxische) stress. In Amerika zijn deze inzichten bepalend voor het aanscherpen van preventief beleid. Niet alleen om uithuisplaatsing te voorkomen, ook om gezondheidswinst op latere leeftijd te bevorderen.

Iedereen doet in het alledaagse leven positieve en negatieve (jeugd)ervaringen op met korte, midden en lange termijn effecten. Hoe meer nadelige (jeugd)ervaringen des te groter de kans op bepaalde ziekten op latere leeftijd en een gemiddeld lagere leeftijd waarop mensen sterven. Ongeveer 20 soorten nadelige jeugdervaringen zijn daarbij gedetecteerd. (zie kader). Voor zicht op de Nederlandse omvang, is in **'voor wie'** (pag 15) de cijfers in Nederland geduid.

De Amerikaanse kinderarts Nadine Burke geeft inzicht in de effecten van nadelige (jeugd) ervaringen die haar perspectief op preventief gezondheidsbeleid en professioneel handelen immens hebben veranderd.

In haar **TED-talk** neemt ze een ieder op inspirerende wijze mee. Ze leg daarbij zeer gedegen uit:

- wat die invloed van ACEs op ons volwassen leven zijn;
- dat de continue productie van cortisol (stresshormoon) een negatief effect heeft op:
 1. hersenontwikkeling (vooral bij jonge kind),
 2. neurologische ontwikkeling en
 3. weefsels en organen in ons lichaam beïnvloeden.

Ook in **Nederland is in 2021 grootschalig onderzoek** onder 13.489 volwassenen naar ACEs verricht door het Trimbos-instituut en de Vrije Universiteit Amsterdam. Ook zij kwamen 20 jaar later tot eenzelfde conclusie als hun Amerikaanse voorgangers. Mensen die als kind zijn misbruikt, mishandeld of verwaarloosd, hebben later ‘aanzienlijk meer kans’ op chronische lichamelijke ziekten.

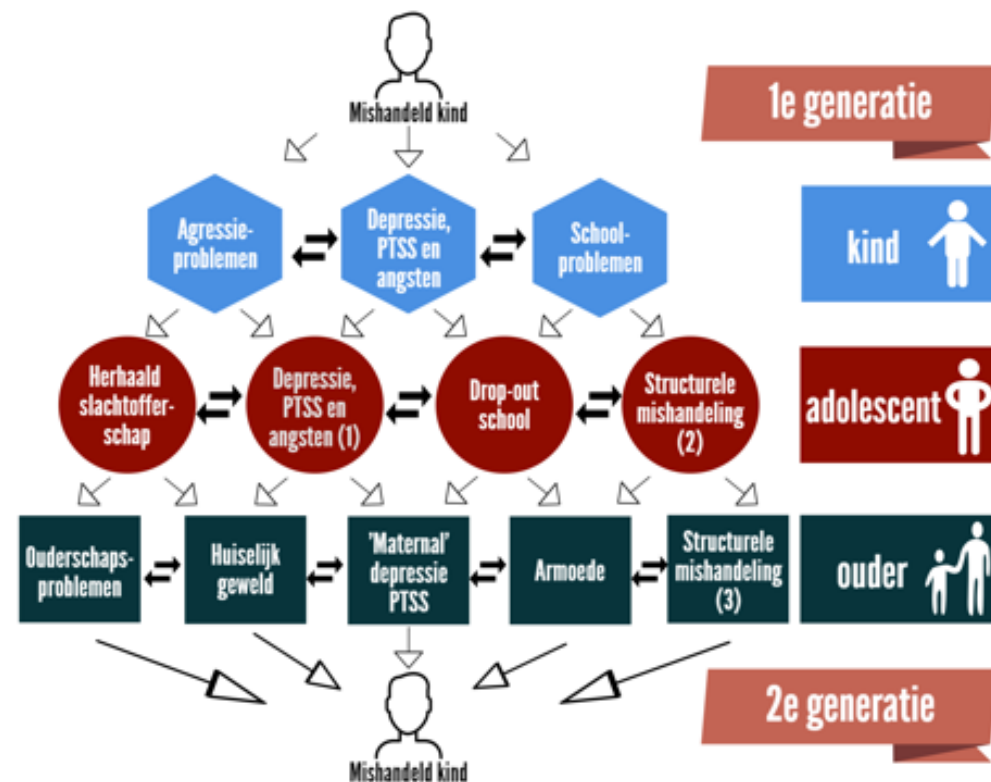

Ook prof. dr. Peter Adriaenssens van de Universiteit van Vlaanderen wijst indringend op de **neurologische impact** van onder meer kindermishandeling, ook op latere leeftijd. Hij onderscheidt drie effecten vanuit de neurobiologie van trauma door middel van kindermishandeling:

1. het beschadigt de structuur van de hersenen;
2. het ontregelt de stress-huishouding en
3. het beschadigt het emotionele geheugen.

Deze inzichten dragen ook bij aan inzichten hoe de generatie-cirkel van intergenerationeel overdraagbare stressoren vroegtijdig kan worden doorbreken. In onderstaand figuur is uitgebeeld hoe een mishandeld kind op jonge leeftijd negatief gedrag of onderliggende problemen vertoont. Als daarop niet (juist) wordt ge- of behandeld, dan is de kans groter dat dat kind in zijn puberteit tot volwassenheid dieperliggende problemen ontwikkelt en negatief gedrag laat zien. Vervolgens wordt dat op volwassen leeftijd nog heftiger en structureler met meerdere gevolgen van dien. Op de eerste plaats voor die ouders zelf en niet in de laatste plaats voor hun kinderen. Ook in dit figuur is op het niveau van de ouder bij structurele mishandeling de structurele stress en schade op het brein geïllustreerd.

1. Tegengaan van angsten door alcohol en drugsgebruik (verslaving)
2. Structurele mishandeling » criminele handelingen
3. Structurele stress » blijvend schade aan brein (waaronder verlaagde cognitie (IQ), overdraagbare/ geïncorporeerde angst, etc.)

Kortom, de oorzaken en de impact van nadelige jeugdervaringen worden steeds scherper. Gedrag wordt beter te begrijpen. Daarbij blijkt dat met name armoede, blootstelling aan **'(passief) geweld' en verwaarlozing en weinig sociale connecties** de grootste risico's zijn. Bij een veelvoud en aanhoudende jeugdervaringen heeft dat nog meer effect op de vorming van de hersenen. En bij (angst voor) herhaling van deze ervaringen, vormt in de hersenen een patroon van toxische stress. Mensen staan als het ware steeds 'aan'. Dat geeft problemen bij:

1. emotieregulatie,
2. sociale interacties en
3. abstracter kunnen denken.

1. Door **Prevail: Preventing Violence Across the Lifespan Research Network** is geïllustreerd wat het verschil voor de hersenen is tussen tegenslag en heftige tegenslag wat kan leiden tot toxische stress. Dat leidt bij herhaling of de angst daarvoor tot genoemde problemen.

2. Of kijk op **Online training moduul 1** waarbij zowel onderzoekers in tekst en illustraties uitleg geven over de vorming van de hersenen bij nadelige jeugdervaringen.

Genoemde problemen zien we vaak bij jeugdigen die uit huis geplaatst zijn en bij de ouder(s). Kortom, hoe zorgen we er voor dat jeugdigen en volwassenen niet in een spiraal naar beneden belanden, juist als ze moeite hebben sociale interacties aan te gaan?

De grootschalige Amerikaanse studie bracht ook de drie meest bevorderende factoren voor het voorkomen of verhelpen van (toxische) stress in kaart:

1. ondersteuning van familieleden, bekenden en netwerk: informele sociale steun nabij;
2. gemeenschap die opvoedingsondersteuning biedt, kindvriendelijk is ingericht en waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dat is ook planologisch in te richten en is een voorwaarde voor het creëren van een pedagogische civil society en
3. toegang tot sociale voorzieningen.

Uit de Nederlandse praktijk rondom ACEs weten we bijvoorbeeld van **Esther Moonen en Jessica Vervoort van stichting Koraal** inmiddels ook dat alleen opvoedhulp niet voldoende is of in volgorde van zinnigheid niet de eerste prioriteit is. Het brein onder stress komt als het ware niet tot leren. Het behandelen van trauma kan het 'aanstaan' verlagen, minder overleefgedrag stimuleren en meer bewuste keuzes en leren leiden c.q. beheersen van eigen emoties en gedrag bij brengen. Ook de bijkomende gevolgen van trauma zijn belangrijk om mee te nemen: leer de hulpvrager zich weer verbonden te voelen met iemand of anderen en in het leven weer waardiger voelen in plaats van onbedoeld beschuldigd te worden bij normafwijkend gedrag.

Met andere woorden: als inmiddels sprake is van toxische stress is de toegang tot sociale voorzieningen als bevorderende factor in het algemeen en traumabehandeling in het bijzonder voorliggend op andere bevorderende factoren. Vervolgens kan worden gewerkt aan herstel en verbondenheid met anderen.

Een en ander verhoogt de veerkracht: de gezonde balans tussen draagkracht en -last en de adequate reacties op omstandigheden. Van belang is dat veerkracht niet alleen gaat over (persoonlijkheids-)kenmerken op individueel niveau. Contextuele factoren zijn ook van cruciaal belang. Veerkracht gaat namelijk over het kunnen navigeren naar de juiste hulpbronnen en kunnen onderhandelen over wat iemand nodig heeft. De behoefte aan positieve steun is daarbij van groot belang, maar varieert. Van steunend tot minder steunend, van bevorderend tot zelfs beperkend. Niet alleen van (beschikbare) mensen om je heen, maar ook in de vorm van de wijze waarop onzekerheid in onze samenleving op steeds meer leefgebieden doordringt, precariteit genaamd of de manieren waarop geregeerd wordt, precarisering genaamd.

Precair, precariteit en precarisering

Het is belangrijk dat we notie nemen van het denken over precariteit om gezinnen en hun omgeving te versterken door het bieden van sociale steun. Iedereen heeft een vorm van precair-zijn. Onze zorg- en hulpverlening is daar op ingericht. We kunnen nu steeds beter richting geven aan mogelijke oplossingen door cijfers en oorzaken van uithuisplaatsing af te zetten tegen de mogelijke risicogroepen én het inzicht van de studies omtrent ACEs. Vanwege de multifactoriële aard is dat namelijk complex. Dat vereist niet alleen meer kennis over data, oorzaken, bevorderende factoren en effecten. Het vraagt in ieder geval anders denken en handelen in een wereld die onzekerder wordt.

Wat is precariteit?

De term precariteit is ontwikkeld door **Michel Foucault** en komt van 'precair' (kwetsbaar) en 'proletariaat' (armste klasse van de samenleving). De term geeft aan hoe in onze samenleving onzekerheid op steeds meer levensgebieden doordringt. De oorzaak hiervan is multifactorieel.

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP)¹⁶ gebruikt deze term inmiddels ook. Voorheen noemde ze het proletariaat. Ze onderscheidt meerdere groepen die in kansen, maatschappelijke positie en opvattingen kunnen verschillen en de sociale samenhang onder druk kunnen zetten. Sociale ongelijkheid kent namelijk vier vormen van kapitaal:

1. economisch: inkomen, opleiding of beroep,
2. persoonlijk: fysieke en mentale gezondheid, zelfvertrouwen en aantrekkelijkheid,
3. sociaal: sociale netwerken die steun en hulp bieden of je vooruit helpen en
4. cultureel: maatschappelijke codes en je ernaar gedragen.

Het SCP onderscheidt ook zes groepen, namelijk gevestigde bovenlaag, jongere kansrijken, werkende middengroep, comfortabel gepensioneerden, onzekere werkenden en *het precariaat*. Onder deze laatste groep verstaan ze de mensen die veelal niet werken, weinig inkomen en vermogen hebben en over een slechte gezondheid en een klein sociaal netwerk beschikken.

Andries Baart beantwoordt in de uitzending van Zorg & Welzijn van 4 maart 2021 wat hij onder precariteit verstaat. Hij zoomt in op deze toch best ingewikkelde vraag. Impliciet wijst hij daarbij het verschil aan tussen de gebruikte term precariaat (personen met kenmerken) van het SCP en precariteit (de omgeving waarin personen leven). Dat is een groot verschil qua oplossingsrichtingen. Ook in de mate waarin het individu invloed heeft op het daadwerkelijk verbeteren van de leefomstandigheden en afnemen van het gevoel van onzekerheid.

‘Ik ben nu 69 jaar en kwetsbaar voor covid-19. Dan wordt gezegd, dat komt door je leeftijd. Dan zou die kwetsbaarheid dus een kenmerk van mij zijn. Ja dat kan, maar je kunt ook zeggen als ik ga winkelen ben ik afhankelijk van een ander of die afstand wil houden. Dus ik ben kwetsbaar door wat die ander doet. Ik ben ook kwetsbaar voor welke maatregelen het kabinet heeft genomen. Als dat gemakzuchtig is, dan wordt het voor mij ingewikkelder. Ik ben trouwens ook afhankelijk van de producenten van het vaccin. Of dat voor bijna 70-jarigen aanslaat. Het is dus heel interessant want je kunt zeggen ‘jij bent kwetsbaar’ maar je kunt ook zeggen ‘ik ben afhankelijk van allerlei anderen: als al die anderen het goed doen, ben ik niet zo kwetsbaar’. We staan dus voor de keuze: is het een kenmerk van iemand (jij bent arm, of je komt uit een gezin met gescheiden ouders of je hebt een psychiatrische achtergrond) of is het een kenmerk van de omgeving waarin je verkeert.

Zodra je in termen van precariteit spreekt, ga je meer naar die context kijken dan willen weten wat jouw kenmerk is. En dat maakt heel veel uit. Kijk bijvoorbeeld naar de **documentaireserie ‘Klassen’**. Als met je bepaalde kenmerken in het onderwijs komt, zoals thuis studeren is niet gewoon, je ouders hebben daar geen sjoerge van, dan

is die kwetsbaarheid absoluut geen probleem als je een prachtige school hebt die in jou investeert. Dan is het wat die school doet kwetsbaar, niet het kind.

Mijn punt is: precariteit is niet jouw individuele kenmerk waar we naar moeten kijken, maar ik moet kijken hoe de omgeving is ingericht. Ik vind dat we teveel kijken naar de kwetsbaarheid van een persoon. Het is een verschil van kijken naar deze twee kanten. We oefenen niet zo goed om om de persoon heen te kijken en wat er is. Het denken over precariteit is begonnen bij de arbeidsmarkt, voor alle lagen en functies. Maar we zien in de sociologie dat het zich verspreid over alle gebieden. Het gaat ook over schoolcarrières, kinderen, ouderen. En dan zegt men het hele leven is heel precair geworden. Dat levert allerlei kwetsbaarheden op die er voorheen niet waren of zo niet waren of zo erg niet waren.

Het precariteitsdenken is eigenlijk nadenken over een wereld die steeds onzekerder wordt, onveiliger, instabieler, waarbij je het de hele tijd moet verdienen. En als je het niet verdient lig je er uit.’

Dit interview is ook **hier** te zien.

16 Factsheet oktober 2021, Verschil in Nederland 2014-2020, Sociaal en Cultureel Planbureau

Isabelle Lorey onderscheidt in 'Het regeren van precaireren. De staat van onzekerheid.'¹⁷ drie dimensies in het preciaire:

1. precair-zijn,
2. precariteit en
3. gouvernementele precarisering.

Deze laatste gaat over de manieren waarop geregeerd wordt. Dat uit zich vaak in wet- en regelgeving, vervolgens beleidsinitiatieven en uitvoering van diverse maatregelen. Deze kunnen (contra)productief zijn op het voorkomen van precariteit en (on)behelpzaam voor de groep mensen die in termen van het SCP onder precariaat vallen. Juist die groep heeft een klein sociaal netwerk. Een deel van deze groep is geconfronteerd met contra-productieve effecten, waarbij overheidshandelen die precariteit vergrootte. Hierbij een paar voorbeelden:

- Bij iedereen staat de toeslagenaffaire op het netvlies, waarbij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in 2021 een aanname van **verhoging van aantal uithuisplaatsingen bij deze gedupeerden** heeft berekend.
- Van de 'kostendelersnorm' kunnen bijstandhouders van jongvolwassenen en ook mantelzorgers nadeel ondervinden. De jongeren kunnen niet doorstromen naar eigen huisvesting en blijven na hun 21-ste jaar 'noodgedwongen' thuis. Hun inkomsten worden dan bij elkaar opgeteld en dat heeft consequenties voor de bijstandsuitkering. Mantelzorgers met bijstand kunnen niet (tijdelijk) inwonen bij degene die ze zorg verlenen zonder gekort te worden. Inwonende kinderen ouder dan 26 jaar met of zonder inkomen, zijn vanaf die leeftijd toeslagpartner.

- Op dat moment wordt een alleenstaande ouder niet meer als zodanig gezien. Dit heeft negatieve consequenties voor het kindgebonden budget en de zorgtoeslag.

Kortom, voor duurzame oplossingen ter voorkoming van uithuisplaatsing is niet alleen het verbeteren van de bestaanszekerheid en het netwerk nodig (groep precariaat verkleinen), maar ook de wijze waarop we ideologisch regeren en (be)sturen. Ook over onszelf. Met andere woorden en in ACEs termen: toxische stress wordt tot in de zoveelste kwadraat verhoogd en raakt het schip weer of alsnog de wal. Specifieke interventies op bijvoorbeeld nadelige jeugdervaringen (gebaseerd op onderzoek) verkleinen weliswaar het precair-zijn, maar hoeven vervolgens de omgeving waarin mensen leven (precariteit) niet te verbeteren, laat staan een andere gouvernementele kijk en sturing op te leveren.

Een voorbeeld: in plaats van eigen kracht wordt nu vaker veerkracht als belangrijk mechanisme voor verandering gezien. Veerkracht is een dynamisch proces van aanpassing. Iedereen heeft de potentie om veerkrachtig om te gaan met tegenslag en de mogelijkheid om dit te versterken. Alleen kan de een dat beter of sneller dan de ander als ze met dezelfde omstandigheden hebben te maken. Onderzoekers verleggen nu de focus bij studies van factoren die mensen beschermen tegen (psychische) problemen. In plaats van naar ziekteverschijnselen te kijken, is de scope verbreed naar welzijn. In hoeverre is het interessant om de scope verder op te rekken en de derde dimensie van precarisering te includeren? Ook waar het gaat om effectieve maatregelen voor het activeren en revitaliseren van sociale steun?

Zelfdeterminatietheorie

We weten dat wat uit jezelf komt, beter beklijft en duurzaam is. Ook is algemeen bekend dat externe prikkels zoals een fysieke beloning vaak van korte duur zijn om mensen langdurig te laten veranderen. Op basis van deze principes gingen de Amerikaanse wetenschappers Edward Deci en Richard Ryan¹⁸ doordenken over de vraag hoe mensen beter kunnen veranderen. Waar sluit je bij aan? Hun antwoord: het vraagt intrinsieke motivatie. Mensen zijn voor het verkrijgen van intrinsieke motivatie afhankelijk van drie natuurlijke basisbehoeften: competentie, autonomie en verbondenheid. Hun getoetste ideeën noemen ze de zelfdeterminatietheorie. Deze kan helpen bij het creëren van veel zaken, zoals een beter welbevinden, omarmen van hulp, schoolprestaties, enzovoort. Deze theorie maakt inzichtelijk waarom en wanneer mensen enthousiast en gemotiveerd raken en dat vast weten te houden.

Wijze les: extrinsieke motivatie werkt intrinsieke motivatie tegen

Het geven van een beloning (geld, diploma, cadeau of ander materieel iets) of straf werkt de intrinsieke motivatie tegen. Minder autonomie treedt op als iemand is beloond met een cadeau. Die is immers afhankelijk van die ander zijn goedkeuring in plaats van de eigen goedkeuring. Hierover is minder controle. Door het geven van een beloning loopt de gever minder de kans om de ander intrinsiek te motiveren, terwijl dat vaak juist wel de bedoeling is: het langdurig en vanuit zichzelf leren motiveren.

¹⁷ Loray, I., De Vrije Uitgevers, Amsterdam, 2015.

¹⁸ Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985) Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55, 68-78.

'Vergelijk het met het vaak genoemde voorbeeld van iemand voeden: een vis leren vangen. Geef een vis en de ander leert niet zelf zijn eten vergaren. Geef iemand een hengel, dan is dat al een stap voorwaarts tot leren. Leer die persoon ook nog waar water is te vinden waar mogelijk vissen zwemmen die eetbaar zijn, dan is dat een aanzet tot duurzame verandering. En vooral: vraag of die persoon vis lust 😊.'

Maar is dat voldoende? Nee. Het vraagt meer volgens Deci en Ryan.

Wat zijn precies de drie basisbehoeften?

Deci en Ryan duiden drie belangrijke basisbehoeften:

1. competentie, 2. autonomie en 3. verbondenheid.

De behoefte aan:

- *Competentie*, ook wel 'Ik kan iemand kiezen' gaat om het gevoel de capaciteiten te hebben om goed te kunnen functioneren. Dit is essentieel voor betere welzijnsbeleving. Je bent een meester in zien wat belangrijk is voor jou en welke omgeving en ervaringen daaraan kunnen bijdragen.
- *Autonomie*, ook wel 'Ik mag kiezen' gaat om de controle om zelf keuzes te maken en tot op zeker hoogte zelfstandig te kunnen handelen: je moet het als het ware zelf onderschrijven. Je bepaalt zelf of het overeenkomt met en congruent is met wat je zelf vindt. Je hebt het gevoel te kunnen kiezen, zelf initiatieven te kunnen nemen. Je hele hart staat achter met waar je mee bezig bent.
- *Verbondenheid*, ook wel 'het voelt als familie' gaat om geaccepteerde en gewaardeerde relaties met anderen: je voelt dat er om je gegeven wordt en je verbonden bent met anderen, het gevoel erbij te horen en dat je er toe doet. En dat is wederzijds, zowel voor gever als nemer. Je voelt connectie.

Tips voor opvoeders en professionals:

Hoe vergroot je bij jeugdigen en andere opvoeders de basisbehoeften?

1. Competentie:

- Heb vertrouwen in de positieve bijdrage en straal vertrouwen uit
- Geef positieve feedback
- Geef uitdagende taken
- Leer hen (de kans om te) leren

2. Autonomie:

- Vraag de ander zelf met een aanpak te komen en neem dat serieus
- Geef de ander verantwoordelijkheid
- Laat de regie bij hen
- Geef ruimte aan eigen initiatieven

3. Verbondenheid:

- Creëer gezamenlijke doelstellingen
- Zorg voor een samenwerkingscultuur
- Laat hen hun mening uiten en minimaal de vrijheid daartoe voelen
- Luister naar hen.

Video: visuele uitleg over [zelfdeterminatietheorie](#)

Jij vindt vriendschap waar je zelf in kan kiezen belangrijk, kun je daar meer over vertellen?

'Het begon met een beginnende vriendschap tussen mij en een andere jongere. We merkten dat we elkaar op een bepaalde manier steunden. Een soort steun die we niet kregen van professionals. Hij had iemand nodig die niet bang voor hem was, iemand die door hem heen keek. En dat had ik ook nodig.

Professionals durven vaak niet een bepaalde lijn te overschrijden. Omdat ze denken degene verkeerd te benaderen. Sommige jongens moeten harder en sommige zachter aangepakt worden. Bij onze vriendschap werkte dat wel. Ik kwam op het pad waar ik nog steeds op zit en hij ook. En dat is door de gemeente, politie en anderen niet gelukt. Bij ons beiden niet.'

Wat doet de ene vriend wel of niet waardoor het wel lukte?

'Ik heb ervaren in mijn leven dat jongens die iets slimmer zijn, snel gebruikt werden. Ik ging snel dingen doorspelen. En hij zei tegen mij: luister je bent dom aan het doen, denk na! Even doorgaan. Ik leerde, als je de deur dicht slaat dan dacht ik 'fuck it'. Nu probeer ik eerst te kijken hoe ik de deur open kan krijgen.

Die professionals konden mij daarin niet veranderen. Ze benaderde mij op een verkeerde manier. Ik kwam in een kat en muis-spel terecht met hen. Zij konden niet meer de echte achter mij zien. Ze zien alleen wat ze horen of wat ze vermoeden. Het is belangrijk dat professionals jongeren halverwege ontmoeten.

Sommige drempels zijn te hoog. Ik zeg vaak leg de lat niet hoog, leg die juist lager. Hoog genoeg dat het een opstapje is voor die hogere lat. Die vriend deed dat. Het leven is namelijk geen sprint, maar een marathon. Hij heeft er wel voor gezorgd dat ik in de levensstappen omhoog ging. Hij heeft er voor gezorgd dat ik er zelf voor koos. En dat is uiteindelijk ook wat we doen. Leer de ander hoe die zelf zijn eigen herstel in eigen handen heeft.'

Hoe kijk jij ertegen aan dat vaak gezegd wordt dat 'kwetsbare jeugdigen' geen eigen sociaal netwerk hebben? En dat professionals dan zeggen, ik ben de enige waar ze wel op kunnen terugvallen. Dus dan moet ik dat wel bieden. Hoe kijk jij daar tegen aan?

'Ik was heel erg teruggetrokken. Veel jongeren zitten online, dat is onze wereld. We vinden altijd wel iemand om mee te 'connecten'. Het probleem is dat ze niet altijd met de juiste mensen connecten. Zorg dat er een ervaringsnetwerk met kwaliteit komt.

Bij professionals mis ik de 'verbinding'. De docent die naar mij toe het meest vriendelijks was, heeft mij het meest geleerd ongeacht of ik het vak leuk vond. Die me het meeste aantrok, die wat minder formeel was, die geen docent leek. We zijn in deze wereld al sowieso snel een nummertje. Dus als jij degene kunt laten zien dat hij geen nummertje is, prik je al heel snel door veel muren heen.'

Strikvraag: stel je hebt straks een fantastische dochter. En zij zegt: ik ken een gast, die is heel speciaal, daar kan ik alles mee delen. En die gast is erg verslaafd. Hoe ga je daarmee om?

'Ik weet dat pas echt als ik een dochter heb. Ik zou denken: is het een slecht persoon of een goed persoon die slechte keuzen heeft gemaakt. Ga je verbieden om met hem om te gaan, doen ze het juist.

In mijn opvoeding heeft mij ma altijd tegen mij gezegd: we kunnen alles uitpraten, ik zal nooit boos worden, zolang je eerlijk bent. Er zijn dingen gebeurd waar we allebei niet trots op zijn, maar uiteindelijk heb ik deze opvoeding niet willen missen. Want we hebben zo'n eerlijke band kunnen opbouwen en dat is uiteindelijk wat je wilt.

Je zal niet altijd het leven van een ander begrijpen, maar je kunt er wel altijd voor ze zijn. Daar geloof ik in. Een tip is wel: sta je dicht bij die persoon, maak het dan weer iets formeler. Niet in de omgang, maar voor jezelf om er mee om te kunnen gaan met wat ze van me hoorde. Mijn moeder hoorde dingen die ze liever niet had gehoord. Ik zei dan tegen mijn moeder doe alsof de buurjongen het tegen je zegt.'

Heb je nog tips voor ons?

'Ga door met herstel vanuit ervaringsdeskundigheid naast professionele inzet. Zo'n netwerk zet je ook op voor jongeren die op zoek zijn naar betrouwbare maatjes. Je vormt een vangnet, back-up. Draag je een ander aan: kijk niet naar het gedrag maar hoe ie is, vraag door! Oordeel niet gelijk. Opvoeders: iets formeler je verhouden. Om het beter te horen. Kijk eens zo naar je kind als hij wat vertelt.'

Presentiebenadering

Andries Baart heeft op basis van tienjarig onderzoek de presentiebenadering opgesteld¹⁹. Hij deed dat door zeer nauwkeurig te kijken en analyseren wat goede werkers die zorg boden aan kwetsbare mensen in werkelijkheid doen, zonder vooraf daarover een aanname te hebben of iets te weten. Hij ging op onderzoek uit en kwam tot de conclusie dat die professionals andere dingen doen dan dat in handboeken staat of curricula wordt gedoceerd op hogescholen. Presentie is een andere naam voor die andere manier van doen. Presentie is om te beginnen een praktijk.

'Goede interventies worden niet gedaan doordat wij evidence based methoden hebben, - die moeten wij hebben en ben ik een voorstander van - maar deze worden pas gedaan als we een praktijk op orde hebben. En een praktijk is echt groter dan een of twee dingen die werken.'

Luister naar **Andries Baart** tijdens zijn college 'Presentietheorie – relationeel werken als basis voor outreach' dat hij gaf in april 2018. Hij neemt de kijker in anderhalf uur mee, waardoor iedereen de basisvaardigheden en waarden kan eigen maken.

In zijn lezing zitten kenmerken die sociale steuners, professional of niet, effectief maken in het bieden van goede zorg en steun. In die benadering staan die zaken centraal die vaak door zowel burgers in het algemeen als specifieke hulpvragers en professionele ondersteuning respectievelijk gevraagd of nagestreefd worden. Namelijk 'er zijn met' en

'er zijn voor'. Dat vraagt meer dan gewoon fysiek aanwezig zijn. Baart heeft dat bij 'er zijn' of hoe hij het ook noemt 'bekommeren om' een diepere lading aangebracht. Hij omschrijft het als hulp, steun en zorg in de vorm van een effectieve bekommernis die het verhaal en leven van de ander helpt te verstaan en verder brengt. Dat vraagt kennis, vaardigheden en een specifieke houding van elke professional. In zijn woorden 'een praktische, competentie-vergende en professionele manier met hoogwaardige vakbekwaamheid en menslievende zorg'. Waarbij je soms de kennis even opzij zet. Hij zet zich daarbij expliciet af tegen de zakelijke, productiegerichte vormen van hulp en ondersteuning. Voor velen komt het inmiddels bekend voor, want deze voorzichtige en aandachtige wijze van werken komt overeen met de vaardigheden:

- werken vanuit de relatie;
- open, onbeoordeeld en onbevangen luisteren en kijken naar de ander;
- in het tempo van de ander;
- aansluiten bij wat de ander aandraagt, de vragen, leefwereld, talenten;
- met een brede blik zonder routine samen komen tot wat de ander helpt;
- ook als dat niet direct leidt tot een oplossing, want geef ruimte aan wat niet gemaakt of afgedwongen kan worden;
- durven te verdragen en de ander niet verlaten.

Deze vaardigheden moeten kritisch onderhouden worden.

In dit **interview** op sociaal.net legt Baart het ontstaan en wat maakt dat deze benadering door zovelen is omarmd.

Behoeft en drempels om steun in te winnen

In het **verhaal van Ryan (pag. 23)**, hoor je zowel de drie basisbehoeften voor interne motivatie als de inzet van de presentie-vaardigheden terug. Beide theorieën versterken elkaar. Het gaat om vanuit het 'er zijn met en voor' weer vanuit de relatie en leefwereld de ander meer grip op het leven te laten ervaren.

Ook **Gieke Buur, landelijk ambassadeur Oppakken en leren van complexe casuïstiek van het OZJ**, pleit in termen van zelfdeterminatietheorie en presentiebenadering over wat jeugdigen (en ook ouders) nodig hebben om daadwerkelijk geholpen te worden.

Deze zijn als het ware noodzakelijke voorwaarden om de belemmerende factoren van nadelige jeugdervaringen te verkleinen. En dat is nodig, zo blijkt uit het SCP rapport Samen Opvoeden?! Het Belang van medeopvoeders voor ouderschap en opvoeden (2021) en het onderzoek van het Expertisecentrum Gezinnen met Meervoudige en Complexe Problemen (XGMCP)²⁰.

¹⁹ Een Theorie van Presentie, A. Baart, 2004, Boom uitgevers Amsterdam

²⁰ Het Expertisecentrum Gezinnen met Meervoudige en Complexe problemen (XGMCP) is gesitueerd bij de Rijksuniversiteit Groningen en werkt samen met het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG). Zij heeft Molendrift en WIJ Groningen als partners.

Uit verhalen van ervaringsdeskundigen en professionals valt op te maken dat niet iedereen behoefte heeft aan sociale informele steun. Het SCP hoort dat ook en ziet twee behoefteverschillen, namelijk:

- de ene groep ouders heeft geen behoefte omdat ze zich geen zorgen maken over de kinderen of de opvoeding en
- een andere kleinere groep heeft die behoefte wel. Daar zijn echter 'de problemen van ouders en hun gezin zo zwaar en ingewikkeld dat het informele netwerk niet (afdoende) kan helpen'²¹.

Naast de behoefte is het van belang te weten of het netwerk ook beschikbaar is. Het SCP rapporteert dat een vijfde tot een derde van de ouders niet vaak contact heeft met dat netwerk en een op tien ook daadwerkelijk niet denkt terug te kunnen vallen. Daarnaast beschikken niet alle ouders over zo'n netwerk. De redenen daarvan zijn bijvoorbeeld dat de grootouders van hun kinderen niet meer leven, slechte gezondheid hebben, ze gebrouilleerd zijn en/of ver weg wonen. Het blijkt dat het minder kunnen terugvallen meer op gaat voor ouders die lager opgeleid zijn, een laag inkomen hebben en/of alleenstaande ouders zijn.

Het SCP legt ook andere motieven bloot waardoor sociale informele steun niet vanzelfsprekend is, namelijk:

- opvoeding is een privézaak van ouders. Dat vergroot onder hen de vraag- en handelingsverlegenheid;
- de omgeving wil of durft zich niet te bemoeien met privézaken;
- ouders of de samenleving hebben strenge normen over wat het 'perfecte kind' en de ideale opvoeding is. Wie ben jij dan om daar vragen bij te stellen of hulp te vragen?;

- de verwachting en norm dat krijgen en geven van steun in evenwicht behoren te zijn. Dit geldt volgens het SCP vooral bij niet-verwantschapsrelaties. Kun je minder bieden, dan krijg je waarschijnlijk ook minder. Dit zegt veel over mechanismes bij het versterken van kwetsbaarheid, terwijl we juist anders willen.

Professionals noemen deze motieven ook vaak. Dat vraagt een cultuurverandering omdat deze opvattingen en normen hardnekkig blijken te zijn, ook voor professionals die hulp bieden bij het vinden van sociale informele steun.

Uit het **onderzoek** (2020) van de Rijksuniversiteit Groningen in samenwerking met het Expertisecentrum Gezinnen met Meervoudige en Complexe Problemen (XGMCP) onder acht intensief ambulante effectieve interventies kwamen veel overeenkomsten en verschillen naar voren. De onderzoekers komen overall tot de volgende conclusies aangaande sociaal netwerk (zie kader). Opmerkelijk is dat juist de hulpvrager hulp wenst bij het activeren van het eigen netwerk en vindt dat dat helpend is. De professional brengt vaak het netwerk samen met de cliënt in beeld, maar activeert dat minder goed of minder vaak. Dat is tegelijkertijd de aanbeveling aan die hulpverleners.

Op de site van het expertisecentrum is ook een **filmpje** te zien, waarbij dit beeldend is uitgelegd.

1. Inhoud in de praktijk, wat gaat goed?:

- inventariseren van informatie, planning en evalueren van hulp;
- werken aan verandering;
- leren van opvoedingsvaardigheden en
- werken aan de relatie.

2. Wat gaat minder goed of minder vaak:

- activeren van het sociale netwerk en bieden van praktische hulp;
- met name gericht op ouder(s) i.p.v. jeugdigen;
- met name psycho-educatie en instructie.

3. Wat helpt volgens jongeren en ouders?

- Focus op onderliggende oorzaak van gedrag;
- Betrekken van het kind;
- Balans tussen voorgeschreven inhoud en flexibele inzet;
- Mogelijkheden voor langdurige ondersteuning en
- Hulp bij activeren van het sociaal netwerk

4. Versterken hulpverleners in:

- Versterken en uitbreiden sociaal netwerk van het gezin;
- Meenemen perspectief jeugdige en actief betrekken jeugdige;
- Voordoen en oefenen van vaardigheden met gezinsleden en
- Realiseren soepele overgang naar vervolghulp.

21 Sociale netwerken van ouders, SCP, p.4

Methoden voor het in kaart brengen van een sociale netwerk

Het is waardevol dat in dit onderzoek het verschil tussen behoefte en aanbod bloot is komen te liggen. Dat is vooral belangrijk omdat er in Nederland wel gewerkt wordt met zowel het in kaart brengen van sociale netwerken als het bijeenhalen van het netwerk om met elkaar te bespreken wie wat kan aandragen.

1. De meest bekende is de werkwijze van **SONESTRA** (Sociale netwerkstrategieën). De leidende principes sluiten aan bij de bevorderende factoren die bij de ACEs-studies, determinatietheorie en presentiebenadering naar voren zijn gekomen:
 - Sociaal kapitaal: inbedding in en verbinding met de mensen die bij elkaar horen;
 - De kracht van samen: sociaal netwerk als krachtige en natuurlijke bron om kwesties en vragen samen aan te pakken;
 - Faciliterende houding van professional: eigenschap en verantwoordelijkheid bij mensen zelf;
 - Duurzame oplossingen: eigen besluiten, samen met het sociaal kapitaal, creëert oplossingen die duurzaam zijn;
 - Gezamenlijke verantwoordelijkheid: van regiehouder naar zelf gezamenlijk regie voeren;
 - Regie over eigen leven voor hulpvrager als ook voor de anderen er om heen;
 - Meer doen minder: voorkomt overbelasting doordat veel mensen een stukje doen;

Effect: Paradigma-wisseling: een ander denkkader vraagt om anders handelen.

2. Door het beleggen van bijvoorbeeld **Eigen Kracht-conferenties**. Zij handelen op basis van bovenstaande principes en maken daadwerkelijk een plan met de naastbetrokkenen van de hulpvrager(s). Zij trainen ook professionals om de paradigmawissel te kunnen maken. Deze is noodzakelijk om daadwerkelijk de besluitvorming in de zorg of bij de hulp om te draaien: deze ligt in essentie bij hen die het betreft en hun naasten. Zij hanteren in het denken en handelen de netwerkcirkel van Lensink²². Suzanne Ruig van de stichting JIM maakt aan de hand van deze netwerkcirkel duidelijk dat in de twee binnenste cirkels vaak professionals zijn komen te staan. Als de hulpverlening stopt en de professionals letterlijk geen contact meer heeft met de hulpvrager, laten ze een gat vallen. De binnenste twee cirkels zijn namelijk dan in het eigen leven schaars ingevuld. Professionals zien achteraf dat effect niet, mogelijk blijven ze juist daarom zo handelen.
3. Familie Netwerkberaden zijn ook bijeenkomsten waar een plan met de naaste bekenden en belangrijke personen van de hulpvrager gemaakt, gevolgd en geëvalueerd wordt. Voor meer informatie hoe een jeugdhulpaanbieder dat vormgeeft, kijk **hier**.
4. Tot slot draagt de gedeelde verklarende analyse bij aan het inzicht krijgen in het netwerk. Niet alleen in het heden, maar ook in het verleden. Een verklarende analyse geeft inzicht in de samenhang van de problemen, het ontstaan en het voortbestaan ervan en legt verbanden tussen deze factoren. Een verklarende analyse maak je samen met de cliënt en bij voorkeur op papier. Op die manier wordt ook duidelijk wie belangrijk zijn en waren in het leven van de hulpvrager. Nadat professional en hulpvrager gezamenlijk tot de gedeelde analyse komen, kunnen ze van daaruit ook samen kijken wie

uit het eigen netwerk betrokken kan worden.

Hilde Tempel legt uit wat de kracht is van deze **verklarende analyse**.

Tips voor verlagen van vraag- en handelingsverlegenheid onder opvoeders

1. Adopteer initiatieven zoals **'Het begint bij mij'**, waar ouders in vijf bijeenkomsten elkaar op een leuke en actieve manier versterken bij de dagelijkse uitdagingen van het ouderschap en vervolgens een steungroep met elkaar gaan vormen.
2. Stel 'ouder-ambassadeurs' aan uit dergelijke groepen en laat ze op school tijdens een thema-avond vertellen over hun ervaringen om te leren en durven vertellen over opvoeden.
3. Open een chatfunctie waar ouders anoniem hun zorgen kunnen delen. Faciliteer dat als gemeente of andere overheidslagen. Eerder is als voorbeeld de site Achterhetbehangplakken.nl geopend. Door gebrek aan financiële steun is deze gestopt.
4. Vermijd in (landelijke) campagnes dat opvoedingsproblemen in ieder geval impliciet direct een melding inhouden bij Veilig Thuis.

In het **spotje van de rijksoverheid over kindermishandeling van 2019** is een vrouw in beeld die zegt: *'Dit kan niet. Ik moet wat doen.'* Ze ziet hoe haar zus haar zoontje tijdens een feestje verbaal neerhaalt. Ze ziet een patroon. Haar neefje zit alleen op het randje van het podium. De voice-over raadt haar aan Veilig Thuis te raadplegen. Bij het doorklikken op de site waar naar verwezen wordt, is het volgende te lezen:

22 <https://instrumentwijzer.nl/netwerkcirkel-van-lensink>

Met de hulpverlener praat je over de situatie. Zij geven advies over wat je misschien zelf kunt doen. Als dat niet kan, dan kan Veilig Thuis iets doen. Je kunt dan een officiële melding maken van jouw vermoedens. Ook een melding kun je anoniem doen. Veilig Thuis zorgt dat het slachtoffer wordt geholpen.²³

Wellicht hadden ze dit spotje kunnen afsluiten met dat die tante naar haar neefje was gelopen en een arm om hem heen had geslagen. Als teken, 'ik ben er voor je. Ik zie wat er gebeurt. Je kunt met me praten.' Dat geeft een andere richting aan de boodschap die misschien het praten in het alledaagse leven bevordert. Naast jouw zorg hoe je dat aanpakt, laat het ook zien dat je er direct voor een ander kan zijn.

5. Vraag sleutelfiguren of 'leiders' in de gemeenschap om eigen handelingsverlegenheid-ervaringen te delen. Zoals de wethouder die het volgende uitsprak tijdens een digitale bijeenkomst in het bijzijn van ervaringsdeskundigen en professionals.
6. Zet op (besloten groepen van) social media filmpjes waar hardop afgevraagd wordt dat het niet vreemd is over onzekerheden te spreken. Dat kan met een knipoog, zoals dit filmpje:

Namens de wethouders uit onze regio Zuid Oost Brabant mag ik, Ria van der Hamsvoord, jullie welkom heten. Wij waarderen zeer dat enkele aanbieders en het Ondersteuningsteam Zorg voor Jeugd, dit initiatief hebben genomen.

'Gemeenten zijn inmiddels meer dan 5 jaren aan zet om samen met jullie de inhoudelijke doelstellingen van de stelselwijziging jeugd te realiseren. Dat is geen eenvoudige opgave! Zigzaggend zijn we op weg om het opdrachtgeverschap zodanig vorm te geven dat ze de ontwikkelingen bevorderen en jullie ruimte ervaren om de kwaliteit van het aanbod te verbeteren.

Een belangrijke doelstelling was het normaliseren. Het beter benutten van de eigen kracht van kwetsbare gezinnen en hun netwerk. Vanmiddag gaan we elkaar inspireren om dit te kunnen concretiseren door de inzet van steunfiguren bij opgroeien en in de jeugdhulpverlening. De meest bepalende succesfactor bij jeugdhulp en overigens ook in het onderwijs, is de kwaliteit van de werker! Daarom is een cultuur nodig van openheid en verbeteren! In een dergelijke cultuur kun je samen lerend aan de slag en zoals zo mooi geformuleerd 'waardegedreven inrollen'!

Vanmiddag zal aan jullie gevraagd worden om te denken aan je jeugd. Welke mensen hebben het verschil gemaakt? Welke mensen hebben iets gedaan waar je tot op de dag van vandaag geregeld aan terugdenkt of zelfs het effect nog steeds van ervaart?

Ik ga twee ervaringen met jullie delen:

14 in de jaren 70. Geïnspireerd door de film 'Jesus Christ Superstar' hebben we met enkele vriendinnen een jongerenkoor opgericht. Er kwam een dirigent, bestuur, tekst- en muziekwerkgroep. Ik werd tot voorzitter gebombardeerd en ik kan me tot op de dag van vandaag nog het vertrouwen herinneren dat ik keer op keer ervaren heb van de dirigent. Niet dat het allemaal goed ging, maar hij gaf me het vertrouwen dat het niet erg was dat er iets fout ging en gaf op een subtiele manier steun hoe ik daarop kon anticiperen. Hij was een steunfiguur in mijn ontwikkeling!

De tweede ervaring is een andere. Ik heb last gehad van het feit dat ik niets heb kunnen doen/betekenen toen een nichtje op 14 jarige leeftijd drugs ging gebruiken. Ik denk dat het in die situatie goed had kunnen werken als de hulpverlening samen met haar en haar ouders gesproken had over het betrekken van steunfiguren uit het netwerk. We bleven op afstand vanuit de veronderstelling dat zij niet zaten te wachten op familie die wel ideeën had over oorzaak en oplossing. Kortom, ik was handelingsverlegen. Vervelend, voor hen en voor de familie want we waren erg begaan met haar en haar ouders en dat hadden we graag tot uitdrukking willen laten komen toen zij het moeilijk hadden.'

*Wens jullie veel inspiratie op deze bijeenkomst!
Wethouder van gemeente Best, Ria van der Hamsvoord.*

Uitgesproken tijdens de Online-Inspiratiesessie Regio Zuid Oost Brabant-OZJ van 31 maart 2021

²³ Website: <https://www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl/>

OZJ-ontwikkelaar Ineke Glissenaar vraagt zich in een **vlog** af waarom hondenbezitters wel over hun opvoedingsvaardigheden en -zorgen ten aanzien van hun trouwe viervoeters spreken en dat minder vanzelfsprekend vinden als het over hun kinderen gaat.

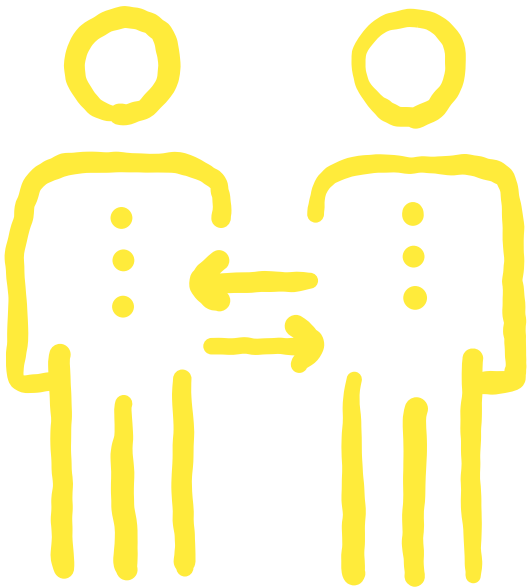

Tips voor verlagen van vraag- en handelingsverlegenheid onder professionals

1. Kijk in hoeverre de bijvoorbeeld vier genoemde werkwijzen (sonestra, eigenkracht, familieberaad en gedeelde verklarende analyse) goed en over het land verspreid werken.
2. Leer van elkaar om deze werkwijzen te verbeteren qua inzet en kwaliteit.
3. Ga als beleidsmedewerker sociaal domein of jeugd van een gemeente eens praten met de collega bij planologie. Stel daarbij de vraag hoe in een wijk planologisch zo is in te richten dat mensen elkaar (beter) kunnen ontmoeten. Zodat het alledaagse, spontane contact makkelijker kan plaatsvinden. Kijk daarbij naar de bevindingen van ACE-onderzoek voor wat werkt.
4. Vraag personeel of zij mantelzorger zijn en wat ze van de werkgever nodig hebben om daarvoor begrip te krijgen en vol te houden. Dit geldt ook voor scholieren en studenten.
5. Bezie in hoeverre het instellen van 'meldpunten' zowel de bereidheid om als burger als ook professional 'er met of te zijn voor' een ander stimuleert. In hun **essay** pleiten Rienk Janssens Gert Schout en Bert Wienen voor het herzien van deze meldpunten, minimaal opnieuw evalueren van de effecten.
6. Stimuleer het debat over de mogelijke onderliggende factoren bij de vraag- en handelingsverlegenheid. Leg daarbij uit dat:
 - Nederland in de afgelopen vijftig jaar in hoog tempo is veranderd: burgers zijn vrijer, mondiger en rijker geworden;
 - sociale bindingen zijn niet langer vanzelfsprekend, ze moeten worden verworven;
 - de traditionele familiale netwerken als infrastructuur zijn verruïlt voor nieuwe wederkerige relaties en dat geeft nieuwe vormen van kwetsbaarheid.
 - minder binding en structuur betekent dat veel burgers in kwetsbare posities de verbinding met hun omgeving en de samenleving dreigen te verliezen of deze al kwijt zijn.
- En zet in vragende zin het dilemma neer, namelijk:
 - in hoeverre wordt zelfredzaamheid daadwerkelijk gestimuleerd en is het de basis, ook in het werk van de professional?
 - hoe reëel is het om van kwetsbare burgers te verwachten dat zij op eigen kracht uit de moeilijkheden zullen komen? Onderzoek wijst uit dat dit zij over minder zelfredzaamheid beschikken. Zie ook het risico van oplopen van toxische stress (ACEs) en het denken over precariteit.
 - hoe reëel is het om van kwetsbare burgers te verwachten dat zij een beroep doen op mensen uit hun persoonlijke netwerk?' Deze vicieuze cirkel is mogelijk precies de angel van de vraag- en handelingsverlegenheid van zowel burger als professional.
7. Stimuleer daarom vanuit bijvoorbeeld ZonMw om met onderzoeksmiddelen nader naar de handelingsverlegenheid van professionals te kijken. Achterhaal wat maakt dat kennelijk in evidence based programma's deze vaardigheid minder wordt ingezet. Kijk onder welke omstandigheden dat beter lukt. Laat dat opnemen in de methodiekbeschrijving van die programma's en train de professionals in dat handelen.

Zo alledaags mogelijk er zijn en vertegenwoordigd?

Naast het zo alledaags mogelijk versterken van de ouders zelf, zijn er meerdere soorten van mede-opvoederschap nabij of op afstand zonder of met betrokkenheid van professionals. Die verschillende vormen en mogelijkheden staan hier ter inspiratie met diverse tips. Uiteraard is de start bij zo alledaags en nabij. En dit keer voor die kinderen, jongeren en ouders die tot de (risico)groepen van de Jeugdwet behoren met als doel: benut wat er aan potentieel is door ook te versterken en positie te geven aan hen die er toe doen voor die ander.

a. Peetouderschap: in een nieuw jasje?

Peetouderschap is in bepaalde kringen een bekend fenomeen. De achterliggende gedachte is in een nieuw jasje te versterken onder iedereen met kinderen. Wat was het? En hoe is het te versterken?

Het peetouderschap komt uit een kerkelijke traditie. Bij de doop vroegen de ouders om 'getuigen' bij de (Katholieke) doop van hun kind. Die getuigen waren dan bijvoorbeeld een zus of broer en eventueel hun partners of een vriend(in). Deze personen noemden ze vervolgens peettante of peetoom. In Zeeuws Vlaanderen stonden ze ook wel bekend als 'peter' en 'meter'. De peetouders noemen daar het petekind 'pit' of 'mit'. De peetouders zagen toe 'op de gelovige opvoeding van het kind'. In sommige kringen is dat nog steeds zo. Vaak is deze officiële rol van getuigen bij de doop en toezichthouder vervangen door de symbolische functie van betrokken familieleden of vrienden. Hoe peetouders dat uitoefenen is aan hen, het kind en de ouders.

In het volgende geluidsfragment is te horen hoe dat was en is voor 36-jarige Justin B. als petekind. Zelf is hij inmiddels ook vader van een zesjarige zoon. Hij en zijn twee broers hebben het zusje van hun moeder en haar vrouwelijke partner als peetouders bij hun doop toegewezen gekregen. Zij vullen dat met een onderling leeftijdsverschil van 19 jaar symbolisch in met elkaar. Justin maakt duidelijk wat de waarde is: er is iemand speciaal voor jou, in goede en minder goede tijden. De (vertrouwen-)band ontstaat niet zomaar: daar moet je op investeren en het zet je aan het denken of je zo'n peetouder ook voor je eigen zoon wil en wie en hoe dan. De titel peetouder is voor hem gewoon en dekt de lading.

Beluister **hier** het fragment.

Een peetouder is niet automatisch een voogd. Dit wordt wel eens verward. Het kan wel, maar daarvoor moet eerst een en ander **geregeld worden (pag. 32)**.

Kan het peetouderschap zonder koppeling aan voogdij ongedaan gemaakt worden? Is het buiten de kerk om gegaan, dan kan dat direct door het tegen de peetouder(s) te zeggen want er is formeel niets vastgelegd. Staat de peetouder bij de kerk geregistreerd, dan is het raadzaam dat met de kerk te bespreken. Is er een koppeling met voogdij en is dat vastgelegd in een testament en/of gezagsregister, dan is aanpassing nodig.

Tips voor meer bekendheid over waarde van 'peetouderschap'

Zorg voor meer bekendheid over het peetouderschap. Als er al bekendheid aan wordt gegeven, dan wordt alleen op sites informatie gedeeld over wat het is, zonder aansprekende voorbeelden van de waarde voor kinderen, ouders en peetouders. Onderstaande voorbeelden kunnen door meerdere mensen ter harte worden genomen:

- Professionals op het consultatiebureau, in lokale teams, huisartsenpraktijken of verloskundigen uitleg laten geven over de waarde van steunpersonen d.m.v. een folder, een website en in gesprekken (hierin kunnen ook meer rollen opgenomen worden);
- Leerkrachten (eventueel gefaciliteerd door onderwijsdiensten) kunnen in een themaweek opdrachten aan kinderen geven, zoals:
 - teken wie de leukste volwassenen naast je ouder(s) zijn;
 - interview een familielid dat vaak met je op pad gaat en vraag wat maakt dat jullie dat fijn vinden;
 - vertel je ouder(s) wie je als 'extra' wilt om leuke dingen te doen;
 - laat kinderen nadenken over wie ze in het leven vertrouwen;
 - maak een stamboom, buurtboom etc. en vertel wat voor (in)formele rol die mensen hebben in je leven. Laat de kinderen daarover in de groep vertellen.
- de leerkracht kan bovenstaande opdrachten inleiden door over verschillende rollen te vertellen: wat is een ouder, stiefouder, gastouder, familielid, voogd, bonusbroer/zus, pleegouder, peetouder, mentor, buurmens, et cetera .
- Professionals in lokale teams of gespecialiseerde zorg gaan het gesprek aan met opvoeders wie voor hen steunend is of kunnen zijn. Ze kunnen ook de waarde van een vertrouwd persoon uitleggen. Kinderen zien dat vaak als cadeau: iemand die iets extra is dan... . Die rol heeft dan ook gelijk een naam.
- Overheden kunnen bijvoorbeeld bij de aangifte van een kind aan het loket een folder meegeven over de waarde van dergelijke steunfiguren en de kersverse ouder(s) wijzen op de verschillende mogelijkheden. 'Warm' verpakt in een welkomstpakket!
- Functionarissen van kerken of levensbeschouwelijke organisaties breder dan de katholieke kerk kunnen in hun diensten, huisbezoeken of andere samenkomsten de pluspunten over peetouderschap delen. Door voorbeelden te geven, themabijeenkomsten te beleggen voor toekomstige ouders, informatie schriftelijk mee te geven of neer te leggen in het (gebeds-)gebouw.
- Fondsen kunnen stimulatie van het peetouderschap bekostigen: informatiemateriaal (fysiek of online), sociale media campagne, lesmateriaal, trainers of gesprekleiders, et cetera.

b. Pleegouderschap

Pleegouders zijn bij uitstek sociale steuners die alle vormen van steun inzetten (emotioneel, praktisch, financieel en normatief) voor kinderen en jongeren die om welke reden dan ook (tijdelijk of gedeeltelijk) niet thuis bij hun (biologische) ouder(s) kunnen wonen. In Nederland zijn veel pleegouders actief, zo'n 16.000 gezinnen hebben hun deuren geopend. Dit zijn geregistreerde pleegouders.

Ook pleegouders zijn er in alle soorten en maatjes. Er is onderscheid tussen informele en formele pleegouders en wel of niet geselecteerd en die van overheidswege een vergoeding krijgen.

- Informeel netwerkpleegouderschap: er woont (tijdelijk of gedeeltelijk) een jeugdige of jongvolwassene van familie of bekenden bij die pleegouders. Die zijn niet gescreend door een (overheids)organisatie en zij ontvangen geen begeleiding en pleegzorgvergoeding. Sommige informele netwerkpleegouders hebben ook de **natuurlijke voogdij (pag. 34)** over de jeugdige tot 18 jaar. In Nederland zet de stichting Belangenbehartiging Pleeggrootouders zich in om kleinkinderen bij hun eigen opa's en/of oma's te laten wonen. Zij organiseren ieder jaar een **pleeggrootouderdag**. En steunen het initiatief om pleeggrootouders samen de broers en zussen op te laten vangen. Dat doen ze al regelmatig. Er moet veel meer oog zijn voor de mogelijkheden die grootouders hebben om voor hun kleinkinderen te zorgen. Ze hebben adequate ondersteuning op maat nodig. Ze hoeven niet perse formeel pleegouder te worden. Laat ze de mogelijkheden zien om via de belastingdienst vergoedingen te krijgen. Op die manier kan het percentage van 50% **samen-plaatsingen (pag. 32, eerste kolom)** verhoogd worden.

- **Formeel Netwerkpleegouderschap:** er woont (tijdelijk of gedeeltelijk) een zoon of dochter van familie of bekenden bij deze al voorheen bekende ouders. Zij gaan de rol van pleegouders op zich nemen. Daarvoor krijgen ze begeleiding vanuit een pleegzorgorganisatie en een pleegzorgvergoeding. De pleegzorginstantie bepaalt of ze formeel pleegouder kunnen worden (minimaal 21 jaar, stabiele leefsituatie, niet wonend op zelfde adres als de ouders van de jeugdige en **Verklaring Geen Bezwaar van de Raad voor de Kinderbescherming** is afgegeven). De netwerkpleegouder kan met of zonder **voogdij (pag. 34)** deze rol uitoefenen.
- **Bestandpleegouderschap:** beschikbare pleegouders staan -nadat ze gescreend zijn- vermeld in een bestand van een pleegzorgorganisatie. Ze krijgen - nadat een in aanvang onbekende jeugdige (tijdelijk of gedeeltelijk) is geplaatst - begeleiding en een pleegzorgvergoeding. Ook bestandpleegouders kunnen (burger)**voogd (pag. 34)** worden van deze jeugdigen.

Het fijne aan alle soorten van pleegouderschap voor jeugdigen is dat ze in een gezin opgroeien. Het sluit aan bij de kracht van de beoogde **pedagogische civil society**. Ze krijgen van aanwezige vaste volwassenen steun in alle vormen (verticale steun), maar ook van aanwezige (pleeg)kinderen (horizontale steun), buurtgenoten, schoolgenoten en dergelijke. Binnen de pleegzorg is meer oog gekomen voor de **horizontale en verticale zijnsloyaliteit** van Ivan Nagy²⁴ van kinderen en biologische ouders, terugplaatsing in het gezin van herkomst of acceptatie van de plaatsing en het voorkomen van doorplaatsingen (ook wel breakdowns genoemd) door:

1. de pleegouders zelf te versterken en anders bij te staan door middel van het
 - Mocking Bird Family Model. Simone Loonstra, ontwikkelaar OZJ²⁵ legt uit wat dat is:

'Dit community based model is door een Amerikaanse pleegouder ontwikkeld om pleeggezinnen te ondersteunen. Een ervaren plaagouder (hubhome ouder) geeft 24 x 7 uur steun aan pleeggezinnen en is de motor voor het netwerk van zes tot tien pleeggezinnen. Het resultaat hiervan is dat alle leden van het pleeggezin zich beter gehoord en gezien voelen, minder pleegouders voortijdig afhaken en kinderen en jongeren minder vaak worden doorgeplaatst.'

Op de **Voordejeugd-dag 2021** is uitgebreid uitleg gegeven over de komst van het Mocking Bird Family Model in Nederland.

De **Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen, Kinderpostzegels**, OZJ en anderen hebben dit initiatief gepresenteerd.

- de pleegouders in het nieuwe **digitale platform** via pleegzorg.nl ervaringen uit te laten wisselen. Deze voorziening is pas gelanceerd.
 - Een aanbeveling is de waarde van het gebruik van dit platform te laten onderzoeken door betrokkenheid van pleegouders zelf, hun pleegkinderen en biologische ouders.
2. de relatie tussen biologische ouders en pleegouders te optimaliseren door zowel het Mocking Bird Family Model als ook door andere initiatieven en onderzoeken. Gé Haans beschouwt in zijn boek 'Ouderschap zonder opvoederschap'²⁶ aan de hand van interviews met biologische ouders over het verlies van ouderschap en samenwerking met pleegouders. Haans pleit uiteindelijk dat pleegzorg niet langer als vervangende zorg gezien moet worden. Het is een vorm van ondersteunende zorg voor kind én ouders. Het is een vorm van pleegzorg waarbij het kind kan opgroeien in twee families. In Denemarken hanteren ze dat concept al.

24 https://nl.wikipedia.org/wiki/Contextuele_therapie

25 Nieuwsbrief nummer 38, oktober 2021 Zorg voor de Jeugd

26 2017, Uitgeverij SWP, Amsterdam

Hierbij kijken ze ook op welke dagen in de week de kinderen in één van de twee families is of pleegouders helpen de ouders bij hen thuis de dag opstarten. Geheel op maat en flexibel. Hierdoor ontstaat partnerschap tussen de opvoeders en kunnen ze elkaar onderling op meerdere manieren steunen. Zij hebben dan meer de rol van mede-opvoeders dan pleegouders.

- de steun die broers en zussen ervaren als ze gezamenlijk in hetzelfde pleeggezin komen. Het blijven ervaren van horizontale steun die van geboorte af aan is opgebouwd met een zus of broer, is van grote waarde. Bij een pleegzorgplaatsing van een of meerdere kinderen uit hetzelfde gezin is het niet automatisch zo dat ze bij elkaar komen te wonen. Soms gaat een kind (tijdelijk) elders wonen en blijven de anderen thuis. Of het lukt praktisch niet: er is maar plek voor één kind in het nieuwe pleeggezin. Meerdere ngo's, onderzoekers en beleidsmakers pleiten voor het samen-plaatsen broers en zussen in één pleeggezin. Mede vanwege de steun en loyaliteit onder en bij elkaar.

'Samenplaatsing zou standaard moeten zijn bij uithuisplaatsing, tenzij dit niet in het belang van de kinderen is', zegt Mirjam

Blaak, directeur Defence for Children. Defence for Children wil dat dit in de wet komt te staan. Kinderen hebben recht op familielevens en familiebanden moeten worden gerespecteerd.²⁷

Kijk voor de waarde van samen-plaatsing naar de video **'Broers en zussen horen bij elkaar'**

Vragen of overpeinzingen aan gemeenten en andere beleidsmakers:

- Kunnen fysieke en/of digitale platforms van (in) formele netwerk- of bestandpleegzorg ook in de eigen gemeente opgezet worden? Daar kunnen bijvoorbeeld opvoeders aan anderen vragen of ze ondersteuning kunnen krijgen. Zonder tussenkomst van een lokaal team of geformaliseerd;
- Op welke wijze is 'pleegzorg' in de buurt beter aan te bieden aan buurtbewoners?
 - Voorbeeld uit de OZJ-app: een directeur van een school vroeg aan de ouders van leerlingen uit een bepaalde groep of een van hen een aantal maanden leerling X wilde opvangen, omdat de ouders van haar overbelast waren. Daar werd serieus en met warmte op gereageerd.
- Hoe kunnen pleegzorgorganisaties een betere match in de eigen fysieke of geografische omgeving en liefst bij naasten of bekenden maken?

c. Voogdij: ontstaan, uitvoering en nieuwe wijn in oude zakken?

Veel jeugdigen hebben te maken met een vorm van voogdij. Wat is dat? Voor welke kinderen en jongeren is voogdij bedoeld? En hoe is deze ontstaan? Kan het ook anders en welke tips zijn er dan? Want ook al is voogdij een juridisch gegeven, het gaat er in essentie om dat een jeugdige het gevoel heeft bij iemand te horen en waar mogelijk daar zelf keuzes in kan maken.

Het ontstaan:

In Nederland behandelde de vrederechters (1796/1811-1838) en kantonrechters (1838-1989) voor het eerst de voogdijregeling. Zij regelden door middel van een rechterlijke beslissing het ouderlijk gezag over kinderen en jongeren aan iemand die niet de ouder was. Ze noemen dat sindsdien 'voogdij'. Ze traden op als:

- een van de ouders overleed. De overgebleven ouder was in het algemeen wettelijk voogd. De rechter hoefde daarvoor niets te regelen. Wel moest er een toezienend voogd worden aangesteld;
- beide ouders overleden. Dan benoemde de rechter een voogd en een toezienend voogd;
- bij geboorte van een kind buiten het huwelijk, als een ongehuwde vrouw een kind kreeg. Ook dan moest een toezienend voogd worden benoemd.

De rechtbank regelde de voogdij. Die trad ook op bij echtscheiding, faillissement of ontheffing (of ontzetting) uit de ouderlijke macht. De vrederechter trad dan op als voorzitter van de 'familieraad'. De voorzitter wees samen met een groep naaste familieleden na het overlijden van (één van) de ouders een (toezienend) voogd aan.

²⁷ <https://www.defenceforchildren.nl/actueel/nieuws/familie/2021/op-nationale-broer-en-zus-dag-aandacht-voor-recht-op-familielevens/>

Tips voor (aanstaande) ouders (die ook door professionals als vraag gebruikt kunnen worden):

- Wat is gewenst en kan geregeld regelen als een of beide ouders (en ook de partner die ook het gezag heeft) onverwachts beiden iets overkomt. Wie gaat er dan voor de kinderen zorgen? Er zijn meerdere mogelijkheden voor het vastleggen:
 - zelf iemand informeel vragen en uitleg geven onder die rol;
 - of leg het officieel bijvoorbeeld **in een testament bij een notaris** of via het gezagsregister vast wie de voogdij over kind(eren) krijgt als beide ouders er niet meer zijn. Anders bepaalt de rechter wie de voogdij krijgt. Die gaat in eerste instantie op zoek naar een (geschikt) familielid. Als die er niet zijn, wijst de rechter een Gecertificeerde Instelling aan en komt er een vreemd persoon in het leven van het kind.
 - Kies één persoon als voorkeursvoogd, omdat bij officiële momenten slechts één persoon namens het kind kan optreden. Mocht die persoon scheiden (als er sprake is van een huwelijk), dan kan de voogdij voortgezet worden (i.p.v. als een stel is benoemd). Wel zo fijn voor het voogdijkind om zijn eigen vertrouwde persoon te houden.
- Voer met die persoon een gesprek waarbij wordt 'beoordeeld' of de goede is gekozen. Laat factoren als nabijheid, gedeelde waarden, beschikbaarheid en empathisch vermogen om in het kind te verplaatsen terugkeren in de vragen. En vooral: ziet de persoon in kwestie de rol zitten? Beslis bij instemming hoe een en ander wordt vastgelegd.

**Nota bene:*

 1. officieel hoeven ouders niet aan de persoon in kwestie te melden dat deze officieel als voogd is opgevoerd. Het is natuurlijk wel handiger 😊.
 2. uiteindelijk is de gekozen persoon niet verplicht om de voogdij alsnog bij overlijden van de ouders te accepteren. De persoon die bij testament is benoemd tot voogd kan afzien van de voogdij. De rechter gaat dan in een van beide gevallen op zoek naar een andere voogd.
 3. bij testament kan eventueel een reserve-voogd worden benoemd.
 4. wacht tot er een kind is, of regel het al voor de komst in een testament.
 5. voor ieder kind mag een andere voogd worden aangewezen. Vraag je af of dat fijn is voor de broers en/of zussen (zie ook **pleegzorg en bijeenplaatsen van broers en/of zussen**).
- Bespreek open met de kind(eren) wie is gekozen als toekomstige voogd. Dat hoeft niet direct. Dat kan ook als de kinderen ouder zijn en daartoe beter in staat zijn. Stel in aansluiting op de zelfdeterminatietheorie kind(eren) bijvoorbeeld de volgende vragen om hun intrinsieke motivatie op dit vlak te vergroten, de keuze te omarmen of argumenten aan te laten dragen waarom die persoon juist niet geschikt is:
 - Wij hebben nu iemand gekozen. Had jij iemand kunnen uitzoeken? (Competentie);
 - En zo ja, wie zou je kiezen? (Autonomie)
 - Kun je uitleggen wat jou verbindt met die persoon? (Verbondenheid)

Wijkt de voorkeur van de gekozen persoon af, praat daar dan dieper over door. Kinderen en jongeren kunnen namelijk vanuit hun perspectief andere punten aandragen die ook van belang zijn voor acceptatie. Stel eventueel de keuze bij, licht de toekomstige voogd in en leg het weer vast. Indienen bij het Gezagsregister is gratis.

 - Zorg ervoor dat de persoon die is vastgelegd ook een vertrouwensband kan opbouwen met het kind of de kinderen. Dat is sowieso in het algemeen al prettig. In het bijzonder is het bevorderlijk omdat de voogd tijdens een traumatische periode wordt aangesteld. Immers: de ouders van een kind zijn net overleden. De toekomstige voogd kan dan al als vertrouwensfiguur het kind bijstaan en is nauw betrokken. De informele steun blijft en komt naast de formele. In de meeste ogen van betrokkenen is dit een logische en heel natuurlijke rol.
 - Laat ook na minderjarigheid niet los. Een verbintenis als deze kan levenslang van waarde blijven.

Op **Geheugen van Drenthe** zijn meer voorbeelden te vinden van voogdij-geschiedbeschrijvingen bij minderjarige kinderen.

Wat is het?

Voogdij is dus het gezag over een minderjarig kind dat niet door de ouders wordt uitgeoefend, maar door iemand anders. Inmiddels zijn er meerdere wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijke vorm doorgevoerd, zoals het vervallen van toezien voogd (per 1995). Het meeste is in het burgerlijk wetboek (artikel 1: 336 en 337) vastgelegd, behalve waarbij de (gezins-)voogd door een rechtspersoon wordt uitgevoerd. Hiervoor geldt de Jeugdwet.

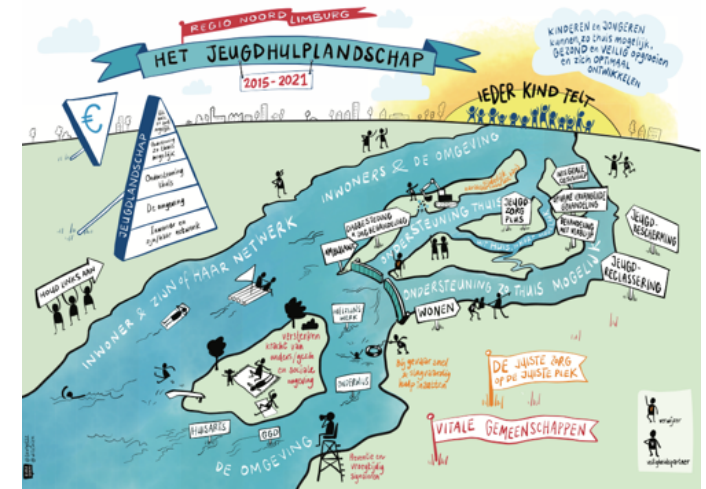
Er zijn nu meerdere soorten voogdij:

1. Voogdij die wordt uitgevoerd door iemand anders, vaak familie of Burgervoogd, ook wel voogd-natuurlijke persoon genoemd. In het volgende hoofdstuk wordt uitgebreid stilgestaan bij de beweging om de **burgervoogd** (pag. 40 2e kolom) in Nederland voor veel meer jeugdigen beschikbaar te krijgen.
2. Voorlopige voogdij (VoVo) die start als er een acute situatie is die bedreigend is voor het kind, waarbij vaak het gezag van de ouders geschorst wordt;
3. **Voogdij die belegd is bij een gecertificeerde instelling** (lees: jeugdbeschermingsinstelling). Deze noemen ze voogd-rechtspersoon.
4. **Gezinsvoogdij** door de rechter belegd bij een gecertificeerde instelling (lees: jeugdbeschermingsinstelling) als sprake is van een (voorlopige) onder toezichtstelling, ontheffing of ontzetting uit de ouderlijke macht.

Tips voor overheden en professionals:

1. Maak in openbare ruimte en via berichtgeving duidelijk wat de koers is binnen de gemeente, regio of organisatie. Onderstaand figuur is daar een voorbeeld van uit jeugdhulpregio Noord Limburg.
2. Vertaal de bovenstaande tips in foldermateriaal, op websites en dergelijke en instrueer ook uitvoerders van gemeentelijke diensten over de informatie. Ook zij kunnen bijvoorbeeld vragen aan degene die een kind komt aangeven of vertrouwensfiguren, voogden, pleegouders en dergelijke al in hun gedachten opgekomen waren. Reik dan eventueel een folder uit.
3. Stap daarmee over de drempel dat het niet aan een 'ambtenaar of professional' is om dergelijke informatie te geven en in de privésfeer te treden. Juist door dit wel te doen, normaliseert het gesprek en denken over dit soort zaken.
4. Kijk in hoeverre de visie opgesteld in **Op de groei** inspireert in het vormgeven van sociale steun. De beweging van 0, met onder meer vaandeldrager en landelijk ambassadeur Lerend Jeugdhulpstelsel **Peter Dijkshoorn** van het OZJ zet sociale steun als een van de belangrijkste uitgangspunten neer om de hulp aan jeugdigen en hun opvoeders in Nederland te verbeteren.

Positie van jeugdigen en ouders en sociale steun in de rechtbank

Op de **website van de Rechtspraak** staat uitgelegd wat er gebeurt als een kind of jongere naar een zitting gaat wanneer het om een nieuwe ondertoezichtstelling gaat. Meerdere experts hebben tijdens de OZJ-ontwerpsessie van oktober 2020 uitgesproken dat zij de positie van deze jeugdigen wil versterken. Zij missen nu een steunfiguur in de rechtbank. Zij willen ook dat dit wordt meegenomen in het **Toekomstscenario Kind- en Jeugdbescherming**.

Nu is geregeld dat:

- zittingen over ondertoezichtstelling niet openbaar zijn. Het is verboden een steunfiguur zoals een vriend of familielid in de rechtszaal de ouder of jeugdige te laten begeleiden. Hij of zij mag wel naar de rechtbank komen, maar moet op de gang blijven. Voor een deskundige of adviseur moet eerst toestemming aan de kinderrechter gevraagd worden. Die beslist of die persoon de zittingszaal in mag.
- bij een strafzitting voor minderjarigen moeten de ouders meekomen, zodat de rechter vragen kan stellen over de minderjarige aan de ouders. Eventueel moeten de ouders even buiten de zittingszaal plaatsnemen. Geen ander belangrijk persoon in het leven van de minderjarige mag de zittingszaal in.
- kinderen van 12 tot 18 jaar kunnen op kindgesprek komen om 10 minuten te praten met de kinderrechter. Het wordt ook wel kinderverhoor genoemd. Niemand mag daarbij aanwezig zijn: ouders noch andere belangrijke figuren in het leven van kinderen.

De vraag is of:

- de rechtspositie van een kwetsbaar persoon (ouder of kind) in zo'n life-event wel goed is geborgd. Wat zijn de exacte redenen om geen steunfiguur behalve een advocaat en/of ouders (bij strafzitting) te laten bijstaan?
- de waarde van dergelijke vormen van sociale steun in zijn volledigheid wordt (h)erkend.
- onderzocht kan worden onder welke voorwaarden de rechtspraak het toestaan van (in)formele steunfiguren wel kan toestaan, zowel bij de zitting als het kindgesprek. In het oosten van het land loopt inmiddels een pilot.
- onafhankelijke toetsen laten zien of het toevoegen van een steunfiguur positievere effecten heeft.

Deze vragen zijn gerechtigd, omdat als iemand 18 jaar is en naar een strafzitting gaat, dan wel ondersteuning van een informeel steunfiguur is toegestaan.

Mentorschap, curatele en bewindvoering

Familieleden en bekenden van jeugdigen en volwassenen – onder wie ouders - vervullen ook vanuit andere rollen sociale steun. Dit is bijvoorbeeld steunend voor jongeren die verlengde jeugdwet krijgen en/of (jonge) ouders die willen opvoeden en daarbij tegen meerdere blokkades oplopen. Naast-betrokkenen maken hierbij een groot verschil en blijven duurzaam in het leven van de (jong)volwassenen aanwezig, vanuit het alledaagse leven binnen juridische kaders, waarbij zoveel als mogelijk autonoom én samen een beslissing voorbereiden is opgenomen.

De site **Goed Vertegenwoordigd** beschrijft de verschillende juridische vormen van mentorschap, curatele en bewindvoering uitgebreid.

Mentorschap Nederland zet alle vormen handig op een rijtje. In de basis cursus mentorschap krijgen kandidaat-vertegenwoordigers uitleg over de overeenkomsten en verschillen.

Er valt een aantal zaken op:

- alleen bij 18 jaar of ouder kan een of meerdere rollen uitgevoerd worden;
- bij de een kunnen alleen natuurlijke personen en bij de ander ook rechtspersonen de rol uitvoeren;
- er is een verschil welke belangen voor een ander worden behartigd: financieel of immaterieel of beide;
- in alle gevallen stelt de kantonrechter aan en houdt toezicht en
- het verzoek komt van de betrokkene zelf, partner, bloedverwanten, voogd en bij sommige rollen ook door curator, mentor, officier van justitie of instelling waar betrokkene duurzaam wordt verzorgd.

Vraag aan beleidsmakers en financiers:

In hoeverre zou de burgervoogd onderdeel kunnen uitmaken van bijvoorbeeld Mentorschap Nederland of toegevoegd worden aan deze faciliterende organisatie? Het is juridisch niet hetzelfde, echter Mentorschap Nederland heeft al:

- een landelijke infrastructuur inclusief bekostiging voor onderhoud website, werving en begeleiding en dergelijke;
- kennis op gebied van wet- en regelgeving en
- handelt op basis van uitspraken van een rechter.

Kijk ook of er mogelijkheden zijn om de kennis over pleegoudervoogdij te benutten of samenwerking te regelen. Een deel van de huidige pleegouders (netwerk- en bestandsgezinnen) voert de voogdij al uit.

Mentoren en maatjes

Naast mentorschap zijn er ook mentoren en maatjes van een andere orde aanwezig. Het helpt om steeds specifiek te benoemen welk soort mentor wordt bedoeld om (juridische) rolverwarring te voorkomen.

Het NJi heeft de overeenkomsten, verschillen, waarde en effect voor gekoppelde en wetenschappelijk evidentie in haar **publicatie** opgenomen. Zij constateert dat de termen maatjes en mentoren regelmatig door elkaar worden gebruikt. Het NJi verwijst naar het onderscheid dat het Oranje Fonds maakt bij dergelijke projectvormen:

- bij mentorprojecten helpen vrijwilligers jongeren met hun schoolvorderingen, huiswerk of het vinden van een stage of baan;
- bij maatjesprojecten bieden vrijwilligers sociaal-emotionele steun, doen ze aan eenzaamheidsbestrijding of halen ze iemand uit een isolement.

Inmiddels zijn er ook meerdere projectvormen die zich richten op opvoeders in plaats van alleen op kinderen en jongeren. In alle gevallen gaat het om een 1-op-1 relatie. Het kan zowel voor als tijdens de jeugdhulp worden ingezet. Het zijn geen interventies. Het zijn generieke methoden. Mede daarom zijn ze niet terug te vinden in de **databank Effectieve Jeugdinterventies**.

In de literatuur wordt verschil gemaakt tussen:

- **Natural mentoring:**
 - eigen keuze
 - vertrouwd persoon uit zijn eigen netwerk
 - bestaande relatie
 - vertrouwensband aanwezig waardoor sneller gevraagd en geaccepteerd wordt
 - duurzamer relaties die ook blijven voortbestaan
- **Vrijwilligers als mentor:**
 - koppeling
 - onbekend persoon
 - nieuw op te bouwen relatie
 - ervaringsdeskundigheid vaak aanwezig

In beide gevallen blijkt dat vooral jongeren die wantrouwen ten opzichte van professionals hebben, steun van een mentor of maatje makkelijker accepteren.

Soorten maatjes

Er zijn talrijke initiatieven rondom maatjes. Al in 1999 zijn meerdere maatjesprojecten beschreven waaronder in Vriendschap op maat: georganiseerde support door maatjes en buddy's (Glissenaar & Reijn, SWP Utrecht). Veel van deze initiatieven bestaan voor uiteenlopende doelgroepen nog steeds.

In het *Handboek Support* (Glissenaar, KLVMA Den Bosch, 1999) is op basis van onderzoek naar meerdere pilots aan trainers de volgende adviezen meegegeven:

- denk vooraf na -zeker waar de doelgroep kwetsbaar is- in hoeverre de organisatie de duur en middelen kan dragen en vraag vroegtijdig middelen aan voor daadwerkelijk start;

- in hoeverre werkt het geen nadelige effecten in de hand, bijvoorbeeld bij het verlagen van de zelfredzaamheid van de doelgroep en/of het uit positie brengen van het eigen sociaal netwerk;
- besef dat het opzetten van een maatjes-initiatief tijd vraagt met goed geschoolde trainers en coördinatoren;
- niet ieder aangemeld maatje is geschikt. Selecteer daarom goed aan de poort en leidt op;
- laat het getrainde maatje voor langere duur beschikbaar zijn, voor minimaal een bepaald aantal uur en ondersteun hen frequent;
- kijk op welke wijze de match tot stand wordt gebracht: er zijn meerdere manieren en benut deze;
- durf eisen te stellen aan de maatjes: zoals VOG en id-bewijs
- geef de maatjes een zeer concrete taak, dat houden de meesten langer vol;
- baken duidelijk af waar het maatje niet voor is en
- als de doelgroep het maatje afwijst, respecteer dat dan.

Wie weet helpt onderstaand citaat van een jonge vrouw tijdens een van de OZJ-ontwerpsessie bij het bepalen van maatjesprojecten voor een doelgroep en de uiteindelijke match:

'Ik wil er mogen zijn zoals ik ben', zo zei een jonge vrouw die in een rolstoel zit.
'Joh, je wil niet weten hoeveel support ik aangeboden krijg. Terwijl ik niet eens om vraag. Mag ik ook gewoon zijn wie ik ben, want ik ben niet mijn rolstoel'.

Belangwekkende maatjes-initiatieven ter inspiratie

In Nederland zijn zoveel initiatieven voor en (veel minder) in combinatie met jeugdhulp, dat er is gekozen een aantal belangwekkende als voorbeeld naar voren te halen.

De gewone meneer of mevrouw om de hoek als maatje

We kennen ze allemaal: de verkoopster van buurtwinkel X die iedereen lijkt te kennen en naast levensmiddelen ook grossiert in adviezen, waaronder pedagogisch advies. In meerdere dorpen en steden is deze functie kracht bijgezet.

Zo hebben de gemeenten Zutphen, Lochem en Heerde deze natuurlijke functie omarmd en het **project #opladers** bedacht. Ze stimuleren iedereen om eens te durven vragen. En dat ook te bieden. Kijk. Vraag. Bied. Doe. zijn de vier pijlers. De gemeenten hebben aanjagers aangesteld om het alledaagse ook op deze manier te versterken. Het sluit geheel aan bij het gedachtengoed van de Pedagogische Civil Society.

Albert Dahmen van de gemeente Roermond vroeg zich in de OZJ-online bijeenkomst in april 2021 met gemeentefunctionarissen bij deze en andere burger- of professionele initiatieven af of de professional van de gemeente rolbewust is. Dahmen is als opgavemanager trekker van een grote verandering in de manier van werken met partijen en aanbieders om meer focus en échte impact te creëren in alles dat gedaan wordt rondom zorg en support. *'Er gebeurde in gemeente Roermond ontzettend veel, maar overzicht en het gewenste resultaat ontbrak.'* Een aantal zaken ligt hier volgens hem aan ten grondslag, ten eerste de rol die de gemeente aanneemt. *'We werken nog te veel uit vanachter ons bureau en*

geven opdracht aan partijen met weinig eigen vrijheid. Je wilt echter dat ze veel bewuster worden over hetgeen we samen willen bereiken. Faciliteer als gemeente dat gesprek of honoreer wat uit de burgers zelf komt. Welke afspraken kunnen we dan maken over inhoud en middelen? En ieders rol daarin? Creëer een relatie vanuit wederkerigheid, ga langdurige samenwerkingen aan om continuïteit te waarborgen.' Hij pleit daarnaast voor gezamenlijk overzicht en inzicht door periodiek te evalueren: wat werkt en wat werkt niet? *'Sta goed stil bij alle programma's en projecten die lopen of afronden, voordat je weer nieuwe projecten start'*, concludeert Dahmen.

Het NJi heeft in de publicatie **De kracht van verbinding** veel van deze burgerinitiatieven die de sociale netwerken in de wijk versterken in kaart gebracht. Ook de eerder genoemde **'de ongewone reisgids door het gewone leven'** (pag. 8) geeft enorm veel doorkijkjes.

Ervaringsdeskundigen als maatje

De laatste jaren komt ervaringsdeskundigheid in de zorg meer naar voren. Het wordt zelfs expliciet gevraagd, als 'vak' gezien en er zijn meerdere opleidingen te volgen. De essentie is dat door middel van eigen herstelervaring

- het vermogen naar voren komt om anderen ruimte te bieden;
- mogelijkheden aan te dragen en
- perspectief te geven voor herstel.

Kijk voor inspiratie en antwoorden op veel gestelde vragen op bijvoorbeeld de website van **Altrecht**.

Voorbeeld 1: inzet ervaringsdeskundigen netwerken

Sjoerd Wiersma is een ervaringsdeskundige en werkzaam bij het jongeren netwerk vanuit Zorgbelang Gelderland. Hij kent de jeugdhulp en de (missende) rol van support daarin. Tijdens een online bijeenkomst verzorgd door het OZJ in 2021 aan VNG-leden vertelt hij over de waarde van ervaringsdeskundigen:

'Verbinding en jezelf kunnen zijn in een netwerk waarin je je veilig voelt is van groot belang. Gewoonweg samen zijn en samen dingen doen, erkenning en herkenning krijgen. Het is ontzettend belangrijk om een spontane plek te hebben waar je als jongere altijd welkom bent. Er zijn veel verschillende succesverhalen van jongeren die weer konden meedraaien in de samenleving, doordat ze plots steun en erkenning kregen van leeftijdsgenoten, die ze niet eerder hadden gehad. Ook het volgen van jongeren is daarin van belang, bijvoorbeeld door een kaartje of appje te sturen. Zo weten ze dat er altijd een mogelijkheid is om weer ergens aan te kloppen als dat nodig is!'

Tips van Sjoerd hoe te ondersteunen vanuit gemeentelijk perspectief

- Ga naast de persoon staan, ook al is dat over de gemeentegrens of waar iemand ook is;
- Zorg dat het niet afhankelijk is van een beschikking of uurtje factuurtje;
- Zet de expertise in (ook van vrijwilligers) hoe verbinding te houden, ook al komt de jongere een tijd niet (bijvoorbeeld door een kaartje of een appje te sturen) of reageert die jongere nergens op.
- Blijf het gewoon doen. 'Zo weten ze dat er altijd een mogelijkheid is om weer ergens aan te kloppen als dat nodig is!'
- Creëer communities met een gemeenschappelijke deler juist voor jongeren die geen steunend netwerk en een rijk hulpverleningsverleden lijken te hebben.
- Combineer of verbind dat met het geven van voorlichting als ervaringsdeskundige. Dat helpt henzelf ook bij hun eigen proces van herstel en ze doen competenties op die ze ook in de samenleving nodig hebben.
- Focus niet op mensen helpen, maar laat door ontmoeting dingen ontstaan.

Voorbeeld 2: buddy's voor kinderen van gescheiden ouders
 Gedreven vanuit eigen ervaring zette 10 jaar geleden Marsha Pinedo de stichting **Villa Pinedo** op. Deze community van en voor kinderen van gescheiden ouders biedt:

- een veilige plek waar ervaringen gedeeld, steun verleend en bewust gemaakt wordt en
- online een luisterend oor door ervaringsdeskundige jongeren zelf.

Onder het motto '*Hier zijn kinderen de adviseurs van volwassenen. En van elkaar*' geven 450 jongeren als buddy in chatcontacten, vloggers of platform-beantwoorders steun aan kinderen en jongeren in de moeilijke tijd rondom de scheiding van hun ouders.

Ook die ouders kunnen terecht bij Villa Pinedo. Er zijn (online) trainingen, de vraagbaak en andere wetenswaardigheden te vinden. Met verhalen in boekvorm, spelletjes en dergelijke komen lezers en spelers meer te weten over hoe je praat over scheiding, herkennen van je eigen verhaal, etc.

Isa leest in 2018 haar **brief aan alle gescheiden ouders** in Nederland vanuit de Ziggodome voor. Isa is een van de maatjes van Villa Pinedo.

Vanuit het programma Scheiden zonder Schade (SzS) staat men ook stil bij de waarde van die wie-figuur. Daarvoor is een **handreiking Steunfiguur Kind** bij scheiding opgesteld voor gemeenten en andere professionals.

Vrijwillige (ervaringsdeskundige) inzet op snijvlak van of in samenwerking met hulp

Voorbeeld 1: Stichting @ease

Het is de Nederlandse variant van het succesvolle Australische initiatief Headspace. In Nederland heeft **Therese van Amelsvoort**, als hoogleraar transitie-psychiatrie verbonden aan de Universiteit van Maastricht en psychiater bij stichting Koraal samen met Rianne Klaassen het eerste inloophuis in Maastricht aangejaagd. Inmiddels zijn er meer locaties bijgekomen: Heerlen, Amsterdam, Rotterdam en Groningen. Eind 2021 start ook een @ease huis in Leiden.

Het doel is jongeren tussen de 12-25 jaar een inlooplek te geven (fysiek en online) waar ze met (ervaringsdeskundige) jonge vrijwilligers kunnen praten over problemen van welke aard dan ook. Op locatie is er ook een zorgprofessional aanwezig die kan bemiddelen. Het is gratis en een andere manier van het bieden van geestelijke gezondheidszorg. Het **NRC-artikel 'Naar de psychiater gaan is niet cool'** uit 2020 beschrijft de waarde en aanpak van @ease.

Op 29 oktober 2021 kreeg @ease ook de **eerste Onderzoek & Innovatie Wisseltrofee** uitgereikt. @ease onderscheidt zich als samenwerkingsinitiatief doordat ze gezondheidsverschillen in de regio verkleinen. De kracht van @ease zit ook in het doen van **wetenschappelijk onderzoek**. Werkt het, hoe ondersteunen we effectief de vrijwilligers, sluit de aanpak aan op de behoeften van de jongeren en bovenal hoe verbeteren we de toegang tot de geestelijke gezondheidszorg voor jonge mensen?

De werkwijze van alle medewerkers van @ease komt nauw overeen met de principes van de presentiebenadering. Vooral het aandachtig luisteren, aansluiten bij de leefwereld en er zijn met en voor, wordt in een informele setting ingezet. De stichting realiseert zich ook dat precair-zijn ook komt door hoe de omgeving druk legt op het individu (precarisering). Terwijl juist in een ontwikkelingsfase waar de hersenen nog niet volledig volgroeid zijn er psychische problemen ontstaan.

Voorbeeld 2: Collectief Informele steun voor Kind en Gezin

Zoals gezegd, in Nederland zijn heel veel maatjesinitiatieven die anderen als mentor, maatje, vrijwilliger of welke functienaam er ook aan is gekoppeld, mensen bijstaan. In de jeugdhulp zijn bepaalde initiatieven bekender, mede doordat het lokale team en/of gespecialiseerde zorg daar (nauw) mee samenwerkt. Een deel van deze initiatieven heeft zich inmiddels gebundeld als **Collectief Informele steun voor Kind en Gezin**. Het zijn de volgende initiatieven:

- **Buurtgezinnen**
- **Samenoplopen**
- **Steunouder**
- **Meeleefgezin**
- **Home-Start van Humanitas**

Ter inspiratie is de waarde van deze vrijwilligers-initiatieven via de volgende linken te bekijken:

- **Steunouder Kampen** – interview met steunouder coördinatoren
- **VLOG Kwadraad Steunouder light**
- **Samen Oplopen**, rand Salland en Twente, online start van Samen Oplopen bij 7 gemeenten
- **Buurtgezinnen effectonderzoek** – Filmpje met Eliza Lam (onderzoeker), 2 wethouders en vrijwilliger en familie ('migratiegezin')

- **Vader van buurtgezin aan het woord**
- **Home-Start, wat is het?** Coördinator, jeugd- en gezinswerker, vrijwilliger en moeder aan het woord

Zij hebben met elkaar gemeen dat:

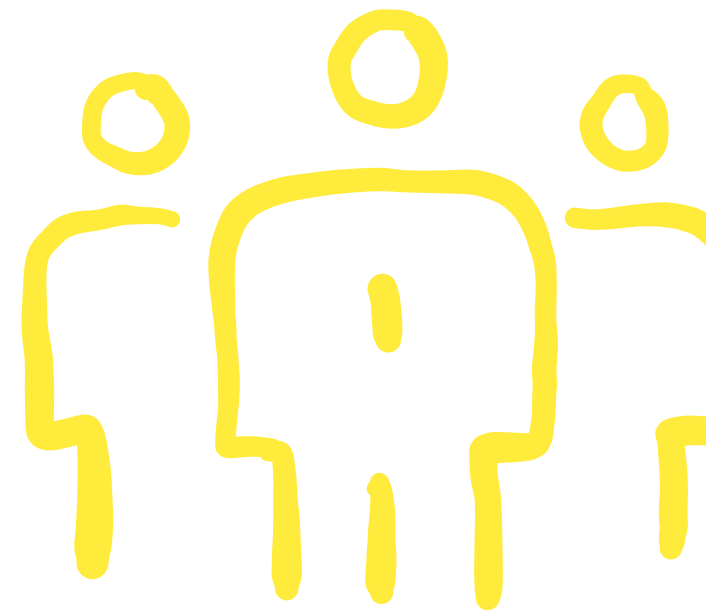
- er inzet is van vrijwilligers en er een (professionele) coördinator is voor de werving, matching, afstemming met hulpverlening en financiering;
- ze lokaal worden ingekocht door gemeenten;
- ze flankerend werken voor of naast reguliere (formele) hulp;
- uitgaat van de principes van de pedagogische civil society;
- de inzet op maat is en
- bijna alle naast overheidsmiddelen aangewezen zijn op fondsen of particuliere giften, waarbij de overheidsmiddelen niet per definitie in langdurende contracten zijn gegoten. Dat maakt hen alle ook kwetsbaar in continuïteit.

Ze verschillen op een paar punten, namelijk:

- doelgroep: de een ondersteunt bij opvoedingsvraagstukken in lichtere zin, waar de ander de ouders en kinderen bijstaat met specifieke, complexere problemen;
- een van de vier initiatieven is een erkende jeugdinterventie en opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies van het NJi;
- de een heeft een gelijkmatige grote spreiding over het land, waar de ander ongelijkmatiger en minder gemeenten als opdrachtgever heeft en
- het ene initiatief zet meer in op een bepaalde vorm van sociale steun: bijvoorbeeld praktisch iets doen of juist emotioneel steunen als eerste behoefteleniging.

De kracht van samen in een collectief plaatsnemen is interessant en verrijkend. Niet alleen voor de initiatiefnemers en de professionals waar ze mee afstemmen, ook voor onderzoekers, beleidsmakers en uiteindelijk burgers. Dit collectief kan vanuit haar visie om in het alledaagse leven anderen die (mogelijk) kwetsbaar zijn,

- (door onderzoek) meehelpen de werkzame bestanddelen naar boven te halen;
- mee de transformatie beweging aanjagen, want ze laten zien dat ze in plaats van formele (weekend) pleegzorg ook jeugdigen laten logeren als dat even prettig is;
- de mindshift en ook handelingsdilemma's bij professionals inzichtelijker maken en waar mogelijk meehelpen om hen daarin meer te bekwamen en
- een dekkend netwerk in Nederland creëren, waardoor het leren van elkaar en verrijken in soort 'aanbod' beter mogelijk is.

Wat moet het vooral niet worden? Dergelijke initiatieven zijn inmiddels zeer waardevol. Het heeft veel in zich, maar kent ook valkuilen die in de basis buiten de invloedssfeer van deze initiatieven liggen. Er liggen er twee op de loer:

- er komt een tussenlaag in de keten van ondersteuning, waar resultaten aan gekoppeld gaan worden. Alleen staat of valt het met de inzet en beschikbaarheid van vrijwilligers, waarbij 'productie' het uitgangspunt van present zijn verloren kan laten gaan;
- het vormt onbedoeld het verlengstuk of afschuifstuk van de hulpverlening. In de basis is het beter dat iedereen en daarmee ook kwetsbare mensen hun eigen netwerk vragen. Hulpverleners kunnen en zouden hen hierin moeten bijstaan. Uit onderzoek van Expertisecentrum Gezinnen met Meervoudige en Complexe problemen (XGMCP) weten we inmiddels dat hulpverleners meer moeite hebben om dat te activeren of (re)vitaliseren. In plaats van zich er verder in te bekwaamen, kan een gezin doorgestuurd worden naar een dergelijke initiatief. Zijn de vrijwilligers zeer lang aanwezig en zodanig vertrouwd dat ze tot de 'inner cirkel' gaan behoren, dan is dat positief. Alleen weten we dat vrijwilligers over het algemeen ook voorbijgangers zijn in het leven van die ander. En wat als dat een gat nalaat, als niet gewerkt is aan het aanboren van bestaand sociaal kapitaal?

Dit collectief kan deze valkuilen op de kaart zetten en daarmee ook het debat met de hulpverlening aangaan, door met elkaar af te vragen welke principes voorliggend zijn. Ook daarmee stimuleren ze de hulpverlening en in hun verlengde de overheden nog meer aan te sluiten bij het alledaagse en het ondersteunen van professionals om dat natuurlijke alledaagse ècht voorop te zetten. Mogelijk komt er dan een tijd dat de coördinator van deze werkvormen een professional van een lokaal team is die informele steunbieders (uit eigen netwerk of vrijwilligers) betreft bij de vragen van gezinnen en hun kinderen

en gezamenlijk (hulpvrager en (in)formele hulpbieders) op maat die inzet betrekken die duurzaam helpend is. Met de goede rolverdeling en duurzame financiering van dien.

Voordat het zover is, blijft het aan te bevelen onderzoek te doen naar de werkzame elementen en mogelijk negatieve effecten voor hulpvrager, hulpontvanger en inrichting van de keten in de zorg voor jeugd en gezinnen. ZonMw heeft hier voor Home start ruimte geboden. Het **onderzoek** start in 2022 en eindigt in 2025. .

Wellicht is het mogelijk om deze en andere, soortgelijke initiatieven in effectstudies aan elkaar te koppelen, bijvoorbeeld met behulp van de **Zorg en ondersteuning Evaluatie Tool**. Een dergelijk kwalitatief onderzoek op basis van een interview met hulpvrager, (in)formele hulpbieders en dossieronderzoek levert bijzonder veel materiaal op, wat het werken met deze inzet verrijkt en overdraagbaar maakt tussen organisaties en over het land.

Voorbeeld 3: De burgervoogd

Mocht de familie zelf of de rechter geen geschikt persoon in de omgeving van de jeugdige vinden, dan wordt een voogd van een rechtspersoon aangewezen. De **Alliantie Burgervoogd** zet zich in om een transformatieve mogelijkheid binnen de voogdij in te bouwen, namelijk het aanstellen van een burgervoogd door de rechter. Een burgervoogd is een natuurlijk persoon die de voogdij op zich neemt van een jeugdige die niet thuis woont. Deze jeugdigen wonen in jeugdhulpinstellingen, gezinshuizen of pleeggezinnen in het kader van de **Jeugdwet**. Soms is de burgervoogd een bekende van de jeugdige maar het is ook mogelijk dat er een nieuwe, volwassen persoon in het leven van de jeugdige komt.

Deze alliantie heeft de afgelopen jaren onder meer met middelen van **Fonds Welzijnswerk** en met steun van Jeugdbescherming Gelderland het bewustzijn vergroot onder burgers, gemeenten en professionals. Senel Beyaz, jeugdbeschermer en Arno Lelieveld, bestuurder bij deze instelling verwoordden het in **'De hele samenleving is verantwoordelijk voor onze jongeren'** als volgt:

Senel Beyaz: 'In Tiel, waar ik werk, werken we er nog niet mee. Maar van collega's die er al wel mee werken hoor ik dat hun rol inderdaad verandert. De burgervoogd neemt immers werk over van de gecertificeerde instellingen. Dan zijn wij overbodig. Het principe is juist dat als er een burgervoogd is, wij overbodig zijn en dus ook verdwijnen, en dat juichen we van harte toe.'

De inzet van de Alliantie is ook bij andere fondsen en gemeenten opgemerkt. Begin 2021 kreeg Mariska ter Steege de 'Hartenhuis Award' van de **stichting Het Vergeten Kind**. Dat kreeg veel pers, met de positieve uitkomst dat de burgervoogd op het netvlies van veel meer burgers en professionals komt.

Mariska van der Steege, aanjager van het eerste uur van Burgervoogd, is ervan overtuigd dat elk kind in Nederland een volwassene nodig heeft die zich om hem of haar bekommert. 'Professionals zijn van groot belang om kinderen waar nodig te helpen en begeleiden. Maar kinderen hebben ook behoeften aan betrokken volwassenen die in hun leven blijven, ook op de lange termijn. Daar zullen wij onszelf namens Burgervoogd voor blijven inzetten.' Burgervoogd stimuleert dat een persoonlijk betrokken volwassene de voogdij van een kind op zich neemt in plaats van een professionele voogd van een gecertificeerde instelling voor jeugdbescherming. Deze persoon blijft betrokken, wat er ook met een kind gebeurt en waar het ook woont. De burgervoogd is een stabiele factor in het leven van dit kind en kan hem of haar bijstaan bij belangrijke beslissingen en momenten in zijn of haar leven.

De kadertekst komt rechtstreeks uit [dit artikel](#).

Naast de initiatiefnemers van de Alliantie, fondsen en jeugdbescherming Gelderland zijn ook twee wethouders van Gouda en Waddinxveen pleitbezorgers:

- [statement van Corine Dijkstra](#), wethouder Jeugd in Gouda
- [statement van Brigitte Leferink](#), wethouder Jeugd in Waddinxveen

Werkt het dan ook? Bieden deze burgervoogden de steun die een voogdij-jeugdige wenst? En wat vinden de burger- en professionele voogden daar van? Kijk, luister naar en lees vier inspirerende en waarde gedreven verhalen hierover van twee jongeren, een professionele- en een burgervoogd.

- [van Danny](#), over zijn burgervoogd Bouke.
- [van Marinette](#), over haar burgervoogd Gio.
- [Gezinsvoogd Peter](#)
- [Burgervoogd Annemarie](#)

Uit het verhaal van Annemarie komt naar voren dat zaken geregeld moeten worden en burgervoogden tegen instanties aanlopen. Ook dat probeert de Alliantie op te lossen en (aanstaande burgervoogden) bij te ondersteunen. Het gaat hierbij om:

- weerstand van een gecertificeerde instelling waar voogdij is belegd weg te nemen;
- afspraken te maken met bijvoorbeeld pleegouders waar het kind verblijft door open en transparant en band op te bouwen met de burgervoogd, zonder dat het voor het kind (en als ze in beeld zijn de biologische ouders) ingewikkeld wordt;

- is er een financieel vangnet als bepaalde kosten (niet) meer gedekt worden: ziektekosten, schade?
- hoe krijgen burgervoogden eventueel kinderbijslag voor het kind geregeld als de Sociale Verzekeringsbank niet bekend is met pleegzorg in combinatie met een burgervoogd.

Hoeveel jeugdigen komen er in aanmerking voor een burgervoogd? Hoe is deze sociale steun aan voogdij-jeugdigen te vergroten?

Een stuurgroep van rijks- en gemeentelijke vertegenwoordigers heeft in het voorjaar maatregelen uitgewerkt om het gemeentelijk tekort op de Jeugdwet beter te beheersen. De zogenoemde commissie Sint publiceerde op 8 april 2021 de resultaten in het rapport [Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet](#). [OZJ-ontwikkelaar Ineke Glissenaar](#) heeft in afstemming met de Alliantie Burgervoogd de maatregel 'normaliseren van jeugdbescherming middels burgervoogd' ingebracht. Deze is overgenomen, onafhankelijk gereviewd door een onderzoeksbureau en staat op pagina 108 t/m 110 (maatregel B18) van genoemd rapport uitvoerig beschreven. In essentie komen alle jeugdigen met een voogdij-maatregel door rechtspersoon in aanmerking, namelijk 12.000 jeugdigen per jaar. Voor de goede orde: in Nederland zijn meer kinderen en jongeren tot 18 jaar onder voogdij gesteld. De voogdij is dan belegd bij natuurlijke personen, zoals familie.

In het rapport komt nadrukkelijk naar voren dat:

- het automatisme om bij gezag-beëindiging de voogdij onder te brengen bij een rechtspersoon moet worden vervangen door een actieve zoektocht naar een burgervoogd;
- de kwalitatieve impact groot is voor jeugdigen: een natuurlijk persoon wil zich duurzaam verbinden aan het leven van deze jeugdigen;
- de kwantitatieve impact eveneens groot is: als 400 jeugdigen per jaar een burgervoogd in plaats van een professionele voogd krijgen tot hun 18de levensjaar, scheelt dat jaarlijks € 2 miljoen. In een zeer gunstig scenario zou dat € 30 miljoen per jaar besparen, als de helft (6.000) van de voogdij-jeugdigen wonend in instellingen, pleegzorg en gezinshuizen van rechtspersoon naar een natuurlijk persoon gaat;
- het onderdeel moet gaan uitmaken van de juridische en uitvoeringstechnische implicaties van **Toekomstscenario voor kind- en gezinsbescherming**;
- er middelen beschikbaar moeten komen voor werving, koppeling en onderhoud van een organisatie en begeleiding van burgervoogden, zeker bij complexe(re) situaties om deze rol goed te kunnen uitvoeren;
- de reviewer inbedding van de uitvoering en de financiering door respectievelijk een organisatie en een financier nog kostenbesparender vindt;
- de reviewer voorkeur heeft voor neerleggen van de uitvoering buiten de jeugdbescherming.

Het zijn duidelijke aanbevelingen voor de komst en begeleiding van meer burgervoogden in Nederland, die vele vormen van steun voor deze doelgroep duurzaam vergroot en normaliseert.

Tips voor landelijke beleidsmakers en onderzoekers

- **Begin 2022 wordt de agenda voor de Hervormingsagenda Jeugd opgesteld. De burgervoogd mag daarin niet ontbreken. Bouw voort op de aanbevelingen uit Rapport Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet;**
- **Stel het toekomstscenario Kind- en gezinsbescherming bij en voeg de burgervoogd in in de te nemen stappen;**
- **Voer en bekostig over een paar jaar -nadat er meer burgervoogden participeren- onderzoek uit waaruit het verschil tussen duurzaam effect van inzet van een professionele- en burgervoogden duidelijk wordt, ook nadat de jeugdige al uit voogdij is (vanaf 18 jaar). Dit draagt bij aan een lerend jeugdstelsel;**
- **Voer - en bekostig - tussentijds onderzoek uit naar de mate waarin en welke effectieve vorm van begeleiding voor deze burgervoogden passend is. Dit draagt bij aan het verhogen van effectiviteit in het jeugdstelsel;**
- **Exploreer of benut de resultaten naar andere vormen van mogelijke duurzame sociale steun in het jeugdstelsel of aanpalende terreinen.**

Tip voor bestuurders in de lokale teams en jeugdbescherming

- **Volg het voorbeeld van Arno Lelieveld en stuur een persoonlijke brief naar collega's. Raak ze in het hart, zoals hij is geraakt.**

11-05-2021

**Beste jeugdbeschermers van
Jeugdbescherming Gelderland,**

Dit is een open brief van mij persoonlijk als bestuurder. Wat ongebruikelijk misschien, met een ongebruikelijke vraag, maar even zo goed in dienst van onze gezamenlijke missie; Alle Kinderen Blijvend Veilig.

Onlangs heb ik een online werksessie bijgewoond met allemaal mensen die in Nederland aandacht voor het onderwerp burgervoogdij vragen; binnen gemeenten, GI's, Ministeries, netwerken voor informele steun, zorgaanbieders, Rechtspraak etc. Ik raakte geïnspireerd, en wil jullie met deze brief ook inspireren.

Burgervoogdij is het antwoord op de vraag naar wat kinderen/ jongeren echt nodig hebben als zij duurzaam verblijven in instellingen en gezinshuizen en waarvoor een voogd vanuit professioneel oogpunt niet echt meer nodig is. Dan blijft namelijk over dat een voogd nodig is vanuit menselijk perspectief. Iemand die het natuurlijk ouderschap benadert. En hoewel jullie als jeugdbeschermers natuurlijk ook excelleren in menselijkheid, kunnen we niet op tegen iemand vanuit de eigen omgeving met meer beschikbare tijd en aandacht, die bovenal ook door kan gaan na het 18e levensjaar.

Daarom vraag ik jullie, alle jeugdbeschermers van JbGld die kinderen of jongeren begeleiden in het kader van een voogdijmaatregel en waarvoor bovenstaande geldt, om samen met deze kinderen de mogelijkheden van Burgervoogdij pro-actief te verkennen. Dat betekent dus:

het er met ze over hebben. En als het idee ze aanspreekt en als ze ook al weten wie ze daarvoor zouden kunnen vragen: die volwassenen in het netwerk van het kind benaderen. Zien zij zichzelf in die rol, dan kun je met steun van de **Alliantie Burgervoogdij** op zoek gaan naar antwoorden op de vragen die mogelijk opkomen. Ook kun je met behulp van de collega's van 'team partnerschap' verkennen hoe de betreffende gemeente hier een steentje aan bij kan dragen. Zelf ben ik beschikbaar om waar mogelijk te ondersteunen.

Laten we ook elkaar bevragen en het perspectief van voogdij-kinderen aan de orde stellen in casuïstiek-overleg. Dank alvast voor ieders moeite en inzet. Typisch iets dat niet bij onze wettelijke taak hoort, maar wel bij onze missie. Niet alleen is dit, als het lukt, een geweldige stap vooruit in het leven van kinderen en jongeren. Het bespaart ook kosten. Dat geld kunnen we heel goed voor andere kinderen en jongeren gebruiken.

Ik hoor graag terug hoe dit gaat en hoe we daar als organisatie in kunnen verbeteren. Als je meer wilt weten, lees dan de folder **Veilig loslaten** met informatie over burgervoogdij voor voogden in de jeugdbescherming. Of neem deel aan een van de **gratis webinars** om je vragen te stellen

*Hartelijke groet, Arno Lelieveld,
bestuurder Jeugdbescherming Gelderland'*

Meer informatie over burgervoogd, kijk op of mail naar Alliantie Burgervoogd:

- www.burgervoogd.nl
- burgervoogdij@gmail.com

Voorbeeld 4: De JIM-aanpak

De 'Jouw Ingebrachte Mentor-aanpak (JIM)' is relatief nieuw en ook al snel aan het inburgeren. Deze aanpak is in 2012 in Utrecht ontwikkeld met als doel jongeren uit de residentiële zorg te houden met de onderliggende vraag of ze beter en anders geholpen konden worden. Uit het veldonderzoek bleek dat veel kwetsbare jongeren aangaven dat ze nauwelijks een netwerk van informele mensen hadden. Diegenen die ze (op dat moment) hadden, waren eerder negatief versterkend of als professional bij hen bekend. Niet dit uitgangspunt is omarmd. Het is omgedraaid, namelijk door te gaan vragen wie uit hun omgeving ze konden vertrouwen. Wie weet kenden ze wél iemand. Deze basisgedachte is verder uitgewerkt en vormt de hefboom om jongeren die uithuisgeplaatst zijn of dreigen te worden thuis te laten opgroeien. Het leert professionals te denken in Wie, Wat, Wanneer en Hoe - in die volgorde - en op die manier jongeren te benaderen.

Van Dam en De Ruig hebben dit denken als een nieuwe kijk op hulpverlening doordacht. In hun boek *Circulaire Zorg* (Boom, 2021) beschrijven ze de essentie en beweging. De aanpak en kijk op de hulpverlening is gestoeld op de verbinding van drie rollen:

- van hulpvrager (kind, jongere en ouders);
- van formele hulpverlener (de professional) en
- van informele hulpbieder (de JIM).

De rolverdeling is niet statisch. Hij is gekoppeld aan de specifieke situatie, vraag en context. Een verschil met de reguliere zorgverlening is dat de rollen van hulpvrager en hulpbieder continu aanwezig zijn. Ieder heeft zijn eigen hulpbronnen en deze worden aangeboord en besproken. Ze werken wederkerig met elkaar samen. Circulaire zorg gaat ervan uit dat de natuurlijke hulpbronnen optimaal worden benut en is daarmee duurzaam.

Levi van Dam en Suzanne de Ruig leggen in dit filmpje uit wat zij onder **circulaire zorg** verstaan.

Meerdere organisaties in diverse gemeenten en jeugdhulp-regio's hebben deze aanpak omarmd en voeren deze door middel van InVerbindingsteams (IVT) uit zoals in: Utrecht, Amsterdam, Den Haag, Zuid Holland Zuid, Rijk van Nijmegen, Midden Limburg Oost, Noord Limburg, Hart van Brabant, Groningen, Brabant West. Ook in Zuid-Oost Brabant wensen partners van de gespecialiseerde jeugdhulp deze aanpak in de vorm van een leertuin te starten.

Over het algemeen werken de volgende partners in deze InVerbindingsteams met elkaar samen. Dat heeft sterk te maken met het doel, namelijk voorkomen van uithuisplaatsing van jongeren met meervoudig of complexe zorgen:

- de jongere en zijn/haar ouder(s);
- de door de jongere zelf ingebrachte mentor (JIM), die instemming heeft van de ouder(s);
- specialistische jeugdhulp: jeugd- en opvoedhulp, jeugd-ggz en jeugd-ivb (zij vormen het IVT team). In meerdere gevallen zijn dat verschillende organisaties, enkele hebben alle expertises in huis;
- specialistische jeugdhulp: experts op bepaald gebied die ter consultatie of behandeling snel ingeroepen kunnen worden, zoals psychiater en verslavingsarts;

- professionals in de toegang (lokale team, jeugdbescherming) worden betrokken of hebben een specifieke rol in de aanpak. Zij zijn de eerste die de jongere en de ouder(s) door verwijzen naar het InVerbindingsteam. In Tilburg is expliciet gekozen ook goede verbinding te hebben met het jeugd- en jongerenwerk. Zij werken outreachend en hebben zicht op jongeren die uitgevallen zijn in de hulpverlening. In regio Nijmegen heeft het Overleg Passende Hulp een specifieke rol als expertteam.

Stichting JIM ondersteunt de partijen bij het neerzetten van zo'n team. In de praktijk blijkt namelijk dat het inzetten van de andere mindset van de professional begeleiding vraagt. Ook de samenwerking met andere partijen vraagt aandacht voor specifieke zaken.

Nadenken over het concept, inspiratiebijeenkomsten (in 2017 ook door middel van theater), trainingen aan professionals en begeleiding van de kwartiermaker en systeemtherapeut hebben de nieuwe teamleden en de opdrachtgever geholpen om de aanpak al lerend in te zetten.

Dat leidde inmiddels tot goede resultaten wat betreft:

- Kwaliteit: niet uit huis plaatsen of sneller uitstromen uit de 24-uurs zorg, met ambulante ondersteuning om de problemen te boven te komen;
- Financieel: afgezet tegen de totale kosten voor opname tegen deze vorm van ambulante ondersteuning lijkt dit over meerdere jaren tot minder kosten te leiden. Het effect is direct zichtbaar in het eerste jaar. Onderzoek moet gaan uitwijzen of jongeren ook daadwerkelijk duurzaam ondersteund verder kunnen.

- Vakmanschap: professionals krijgen andere vaardigheden naast hun specifieke methodische systemische inzet aangeleerd. Deze gaan meer hand in hand. Veel van die andere vaardigheden hebben hun bron in de zelfdeterminatietheorie en presentiebenadering. Luister naar het podcastfragment, aflevering 4 van een bevolgen professional die de IVT-training doorloopt in regio van Nijmegen.

Beluister [hier](#) het podcastfragment.

- Cultuurverandering: de mindset van meerdere professionals is veranderd. Zij zijn daarmee ook de ambassadeurs in hun moeder-organisatie om op een andere manier naar de rolverdeling te gaan kijken. Of mee aan te zetten tot verandering bij financiers (zie citaat van wethouder in Tilburg). Dit geldt ook voor de hulpvragers en burgers: zij zien dat hun inzet baat heeft en dat vertellen ze door aan anderen.

'Dag, mij naam is Marcelle Hendrikxs. En ik ben wethouder Jeugd in Tilburg.'

Wat is het nu eigenlijk die steunfiguren? Bij wie zou ik te rade gaan als ik het even moeilijk heb of als er iets gebeurt wat ik niet heb verwacht? Als ik vragen heb die ik niet zelf kan beantwoorden? Ik kan me herinneren -ik ben zelf een tijd geleden ziek geweest en het was ook voor mij onverwacht- en toen vond ik het soms ook heel lastig om te bedenken hoe doe ik dat nu allemaal. En met mijn werk als wethouder. En dan is het ontzettend fijn dat je bijvoorbeeld 's avonds een keer een vriendin kunt bellen en even je hart kunt luchten. En zeggen, wat ga ik nou doen? Moet ik het nog anders doen of En vaak, eigenlijk alleen al door dat gesprek voel je je al beter. Stel je nu voor dat we die steunfiguren voor alle jongeren beter hebben, dat kan dan ook erg goed helpen bij de professionele hulp die je soms krijgt als jongeren. Daar moeten we het met zijn allen ook over hebben. Hoe kun je ervoor zorgen dat die steunfiguren, die mensen die je makkelijk kunt aanspreken en die niet perse in het professionele circuit zitten, dat we die beter inzetten. Zodat je je steviger en sterker voelt.'

Verhaal van wethouder Marcelle Hendrikxs, Tilburg, 20 april 2021 (Inspiratiesessie Tilburg -OZJ)

Kijk de twee filmpjes voor meer inspiratie en verhalen van jongeren, JIM-ers, professionals van jeugdhulpverlening en gemeenten hier:

[Video 1](#)

[Video 2](#)

Evenals de burgervoorzitter is ook de JIM-aanpak niet onopgemerkt gebleven in de media en bij andere organisaties.

- **Het Vergeten Kind** trekt sinds 2021 samen op met de Stichting JIM om veel meer professionals te trainen in het werken met en het versterken van het netwerk van het kind en in te zetten op bewustwording.
- Politiek:
 - in de brochure van de JIM-aanpak in Midden Limburg-Oost zegt wethouder Jeugd Marianne Smitsmans:

'Wij delen onze ervaringen heel graag met andere gemeenten. Zo zijn we zelf tenslotte ook geïnspireerd geraakt toen wij voor het eerst van deze aanpak hoorden.'

Wij zijn ongelooflijk trots op het positieve resultaat dat we tot nu toe met de inzet van de JIM bereikt hebben. Het is nu ook de bedoeling dat de JIM een vast onderdeel wordt van ons jeugdbeleid en dat deze aanpak wordt uitgerold naar een grotere regio in Noord en Midden Limburg.'

- in de 2de kamer is eind oktober 2021 een **motie** aangenomen om te onderzoeken of - en zo ja hoe - formele steunfiguren wettelijk verankerd kunnen worden in de Jeugdwet.

Vooruitlopend op deze motie is door het NJi een dialoogsessie in september 2021 gehouden om te proeven in hoeverre wettelijke verankering in het veld wordt gesteund. Er waren op dat moment meer tegens dan voors, zoals:

- in de wet zijn voldoende aanknopingspunten om informele steunfiguren goed te positioneren;
- in het land is de beweging al gaande, hebben meerdere aanbieders van jeugdhulp de IVT-methode al ingezet en beroepsverenigingen en branches-organisaties zijn doende om haar achterban te faciliteren in het gedachtengoed en
- er is onderzoek gedaan naar de werking van de aanpak, zij het op beperkte schaal waarbij geen inzicht is in eventuele negatieve effecten.

Voorstanders zoals de JIM-ers en jongeren geven aan dat het de rechtspositie van hen vergroot. Ook al is de beweging gaande en zien ze professionals de aanpak omarmen, het is niet de eerste 'reflex' om samen te werken met informele steunfiguren. Een jongere geeft in de dialoogsessie aan dat hij veel eerder en beter geholpen had kunnen worden, ook zijn moeder. Nu heeft hij een extra trauma door de uithuisplaatsing opgelopen.

Het onderzoek naar wel of geen wettelijke verankering is nog niet opgestart. Dit wordt in 2022 verwacht. Indien wettelijke verankering wordt voorgesteld, zal er sprake zijn van een wetswijziging die ter consultatie voorgelegd wordt. Volg de ontwikkelingen op dit gebied op de sites van de rijksoverheid of de 2de kamer.

Voor meer informatie over de JIM-aanpak mail of kijk op:

info@jimwerkt.nl

www.jimwerkt.nl

Gedachtengoed ingedaald in jeugdhulp

Ondanks dat deze aanpak betrekkelijk nieuw is, zijn er professionals die al als vanzelf vanuit het gedachtengoed werken.

Lees '[Je kunt de omgeving niet uit de jongere halen](#)'. Willem van de Pas van Koraal, vertelt over inzet van buurvrouw.

Handreiking professionals in werken met informele steunfiguren

De beroepsverenigingen in de jeugdzorg komen begin 2022 met een [handreiking](#) voor professionals in de jeugdhulp om oog te hebben voor de positie van het netwerk en daarmee samen mee te werken. Zij hadden eind 2020 samen met de brancheverenigingen geconcludeerd dat de cultuur binnen de sector verandering vraagt. Ook het verhogen van het vakmanschap en middelen om samen te werken met het netwerk staan op het to-do-lijstje. Inmiddels heeft de beroepsvereniging van professionals in het sociaal werk (BPSW) [Brainstorms Informele steun](#) online aangeboden, waar met elkaar dilemma's van meerdere aard centraal staan.

Dit sluit aan op de uitkomsten in het onderzoek van XGMCP en wat stichting JIM onder professionals ervaart. Houd de site van de BGZJ en BPSW in de gaten voor meer informatie over de handreiking en vervolgbijeenkomsten ter verhoging van het vakmanschap en kijk begin 2022 naar het [e-magazine](#) van de gezamenlijke branches. Hierin staan ook voorbeelden van informele steun.

Meer aandacht voor gericht onderzoek

In '[wat werkt](#)' (De Zeef) staat dat er tot nu toe weinig wetenschappelijke inzichten zijn over de effectiviteit van informele steun in samenhang met formele steun voor kwetsbare doelgroepen. Een enkele is opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies.

In Nederland willen we de zorg zoveel als mogelijk normaliseren en laten aansluiten bij de leefwereld van zij die vragen en zorgen hebben. Ook willen we uithuisplaatsingen voorkomen. Dat er aandacht is voor de rol, functie en inzet van sociale steuners (collectief en individueel), is duidelijk doorgedrongen in de praktijk, beleid en politiek.

Tips

- Verspreid (tussen-) resultaten van belanghebbende studies gericht, zodat de handelingsperspectieven van hulpvragers en hulpbieders worden vergroot, ook als blijkt dat het handelen negatieve elementen bevat. Een aantal is nu door ZonMw mogelijk gemaakt, waarvan de resultaten in de toekomst bekend worden:

- **Toekomstresultaten 1 Houvast:**

Voor meer informatie over dit onderzoek kijk [hier](#). Voor veel ouders met een licht verstandelijke beperking (LVB) is opvoeden van kinderen een grote uitdaging door problemen met leren en multi-problematiek. Voor gezinnen van ouders met LVB is langdurige hulp nodig, zodat problemen niet erger worden en de kinderen zich goed kunnen ontwikkelen. De methodiek HouVast is ontwikkeld in samenwerking met de praktijk voor deze gezinnen waar opvoedproblemen dreigen.

In dit project wordt HouVast versterkt door te onderzoeken wat werkt in:

1. het bereiken van gezinnen van ouders met LVB,
2. het signaleren van en samen anticiperen op mogelijke opvoedproblemen in de toekomst, voordat er problemen zijn, en
3. het versterken van de 'samenwerking tussen gezin, professional en netwerk' en 'veerkracht'.

- **Toekomstresultaten 2 Cuddle & Care' (C&C)**

Het is een nieuwe aanpak, ontwikkeld met jonge ouders in armoede zélf. Het bestaat uit de volgende vijf onderdelen:

1. versterken van goed ouderschap door babydragen en informatie van een psycholoog;
2. stress verminderen door hulp bij financiën;
3. onderlinge steun in een groep;
4. gezond koken, en
5. makkelijk doorverwijzen naar méér hulp als dit nodig is.

Voor meer informatie over dit onderzoek kijk [hier](#).

- Initieer een geaggregeerd onderzoek waarbij meerdere studies over de positieve en negatieve effecten en werkzame bestanddelen van dergelijke inzet bijeen gebracht worden. Meerdere initiatieven en onderzoek (-saanzetten) zijn in deze publicatie genoemd. Op deze manier versterkt de initiatiefnemer (bijvoorbeeld de rijksoverheid en/of VNG)
 - De beweging om via dergelijke onderbouwde initiatieven te normaliseren;
 - Zet zij burgers en professionals aan om in wederkerigheid zich beter tot elkaar te verhouden;
 - Geeft zij de praktijk handvatten om de werkzame elementen in haar wijze van werken te incorporeren of te vernieuwen;
 - Laat zij zien dat middelen voor onderzoek doelmatig en efficiënt zijn ingezet;
 - En kan zij monitoren in hoeverre dat effect heeft in onder meer het voorkomen van uithuisplaatsingen. Breder gezien: of daarmee de gevoelens van precariteit in het leven van iedereen en bijzonder kwetsbare jeugdigen en hun ouders wordt verlaagd en een zelfstandig bestaan wordt vergroot.

Tot slot nog een belangwekkend en inspirerend inzicht uit Denemarken

In 2019 organiseerde het NJi op verzoek van Noord-Hollandse wethouders een werkbezoek bij Deense collega's. Het werken met belangrijke anderen als netwerk en steunfiguren is daar zowel bij de generalisten als specialisten in de zorg voor jeugdigen en gezinnen een gemeengoed. Zij hebben de wederkerige rolverdeling tussen hulpvrager, (in)formele hulpbieders geheel in hun werken ingebed. Dit uit zich door:

- De taal waarin ze met elkaar spreken;
- Het reflectief handelen onderling en met haar burgers. Bijvoorbeeld door na te denken over 'wat doen wij als professionals 'verkeerd'? waardoor burgers minder snel met hun hulpvragen- en zorgen bij ons komen. Een zoektocht naar hun eigen handelen mondde uit in:
 - Vanuit visie-gedreven werken niet (ver)oordelen, leren luisteren, niet loslaten et cetera;
 - Praten in termen van ontwikkeling in plaats van veiligheid. Ze hebben een 'vredeshuys';
 - Laagdrempelig en dichtbij aanwezig zijn (generalisten en specialisten);
 - De ouders primair verantwoordelijk laten zijn en daar medeopvoeders bij betrekken;
 - De zorg om het kind is leidend, echter via de opvoeder(s) wordt de versterking van opvoederschap gestimuleerd;
 - Het netwerk wordt direct betrokken en ingezet als hulpvrager dat wenst;
 - Intrinsieke motivatie wordt ook met inzet van het netwerk versterkt: wie vertrouwt de nog niet ontvankelijke hulpvrager of degene die zonder hulp te vragen wel zorg nodig heeft?;
 - Kort- en lang cyclisch evalueren van eigen handelen en effect van inzet met de hulpvrager(s).

Laat je ook inspireren door het verhaal van de Deense collega's Trine Gaardsoee en Mette Simonsen over het **Family & Netwerk**: 'van buiten naar binnen leren'.

In de door het OZJ, NJi en Programma Geweld Hoort Nergens Thuis Zoom-inn reeks 'Omgaan met veiligheidsvraagstukken bij zorgen in gezinnen' van april t/m juli 2021, vertellen de Deense collega's hoe ze ook bij veiligheidsvragen blijven zoeken met de hulpvrager hoe ze de dochter van de hulpvrager motiveren, dan wel WIE de dochter uiteindelijk kan motiveren om hulp te gaan aanvaarden.

Daaruit is te leren hoe zij -net als meerdere Nederlandse professionals- het volgende al doen:

- trouw zijn aan de visie van werken;
- waarin gehandeld wordt met kennis, kunde en inzicht over ACEs en alleen bewezen effectieve interventies inzetten;
- presentie van alle betrokken wordt geactiveerd, niet alleen van de professional;
- uitgaan van vergroten van intrinsieke motivatie;
- als overheid begrijpen dat het leven veel onzekerheden heeft (precariteit) en daar sociaal ecologisch op acteren zonder mandaat en met begrip en steun van andere domeinen;
- ze eigen handelingsvragen- en verlegenheid als uitgangspunt aanvaarden en verkleinen met als resultaat dat ze verdragen wat er nog niet is en niet loslaten als het niet kan,
- waardoor ze alles met elkaar tussen hulpvragers en soorten hulpbieders organiseren en weinig weg-organiseren. Daarmee wordt bedoeld: er zijn weinig stichtingen die op een bepaald gebied iets extra's bieden. Op die manier doen zij het met de aanwezige en vooral natuurlijke hulpbronnen om de burgers heen.

Draait u de zandloper om met moraal beraad?

Alles overlezend, wat zijn uw antwoorden op onderstaande vragen als u nu om u heen kijkt?:

- draagt het woordengebruik bij aan kijken naar en erkennen van ontvangers?
- versterkt het de regie en positie van hulpvragers en (mede) opvoeders?
- ligt de focus op die hulpvragers en opvoeders als primair verantwoordelijken of op anderen?
- is er zicht op en wordt er gehandeld vanuit een 'nieuwe' kijk op kwetsbaarheid?
- is gedacht en gehandeld vanuit het alledaagse, voegen we daadwerkelijk toe of nemen we toch over en organiseren we sociale steun weg? en
- welke oude wijn is in nieuwe zakken gegoten en is ook nu werkzamer dan

Bent u positief, geïnspireerd en neemt u waardevolle tips mee in de praktijk van alledag? Draai de zandloper dan om en houd de beweging erin. Blijf in beweging en leer, draag uit en beweeg verder.

Onder-
steunings-
team

ZORG
SAMEN STEEDS BETER
VOOR DE
JEUGD

Colofon

Tekst Ineke Glissenaar
Redactie Peter Pot
Ontwerp Hollands Lof